

Verslag inzake solvabiliteit en financiële toestand APG Groep N.V.

Solvency & Financial Condition Report (SFCR)

2016

morgen is vandaag

Verslag inzake solvabiliteit en financiële toestand 2016 APG Groep N.V.

Solvency & Financial Condition Report (SFCR)

Inhoudsopgave

Inleiding 4

Samenvatting 6

A. Activiteiten en prestaties 12

- A.1 Activiteiten 12
- A.2 Prestaties op het gebied van verzekering 16
- A.3 Prestaties op het gebied van beleggingen 17
- A.4 Prestaties op overig gebied 18
- A.5 Overige informatie 19

B. Bestuurssysteem 20

- B.1 Algemene informatie over het bestuurssysteem 20
- B.2 Informatie over deskundigheids- en betrouwbaarheid 24
- B.3 Risicomanagementsysteem inclusief de beoordeling van het eigen risico en de solvabiliteit 25
- B.4 Interne controlesysteem 28
- B.5 Interne auditfunctie 30
- B.6 Actuariële functie 31
- B.7 Uitbesteding 31
- B.8 Overige informatie 31

C. Risicoprofiel 32

- C.1 Verzekeringstechnisch risico 34
- C.2 Marktrisico 35
- C.3 Tegenpartij risico 38
- C.4 Liquiditeitsrisico 39
- C.5 Operationeel risico 39
- C.6 Overig materiële risico's 40
- C.7 Overige informatie 40

D. Waardering voor solvabiliteitsdoeleinden 44

- D.1 Activa 44
- D.2 Technische voorzieningen 49
- D.3 Overige passiva 50
- D.4 Alternatieve waarderingsmethoden 51
- D.5 Overige informatie 51

- E. Kapitaal beheer 52
- E.1 Eigen vermogen 52
- E.2 Solvabiliteitskapitaalvereiste en minimumkapitaalvereiste 56
- E.3 Gebruik van de ondermodule aandelenrisico op basis van looptijd bij de berekening van solvabiliteitskapitaal 56
- E.4 Verschillen tussen de standaard formule en het gebruikte interne model 56
- E.5 Niet-naleving van het minimumkapitaalvereiste en niet-naleving van het solvabiliteitskapitaalvereiste 56
- E.6 Overige informatie 56

Quantitative Reporting Templates (QRT's) 58

Afkortingenlijst 59

Inleiding

Voor u ligt het eerste openbaar rapport inzake de solvabiliteit en de financiële positie (SFCR) van APG Groep N.V. (hierna: APG). Dit rapport is opgesteld op basis van de Solvency II richtlijnen en regelgeving.

Groepstoezicht

APG valt als gemengde financiële holding onder het Solvency II toezicht van De Nederlandsche Bank (hierna: DNB). Tot 1 januari 2017 werd door DNB groepstoezicht uitgeoefend op Loyalis N.V. (hierna: verzekeringsonderneming) als holdingmaatschappij van Loyalis Leven N.V. (hierna: levensverzekeringsonderneming) en Loyalis Schade N.V. (hierna: schadeverzekeringsonderneming) waarin alle verzekeringsactiviteiten van APG zijn ondergebracht. Vanaf 1 januari 2017 is het groepstoezicht op het verzekeringsonderneming overgegaan naar APG. Dit betekent dat APG per 1 januari 2017 moet voldoen aan de Solvency II vereisten. Het groepstoezicht op het verzekeringsonderneming is komen te vervallen.

Solvency II

In de Solvency II regelgeving staat de bepaling van de solvabiliteit van verzekeraars centraal. Voor APG is, gezien het feit dat APG buiten het verzekeringsonderneming geen verzekeringsactiviteiten verricht, de bepaling van de vereiste solvabiliteit grotendeels gebaseerd op de vereiste solvabiliteit van het verzekeringsonderneming.

Naast de verzekeringsactiviteiten voert APG ook vermogens- en pensioenbeheeractiviteiten uit voor rekening en risico van zijn opdrachtgevers. Op de vermogensbeheeractiviteiten zoals die door APG Asset Management worden uitgevoerd zijn de Capital Requirements Regulation (CRR) en de Capital Requirements Directive IV (CRD IV) van toepassing. In de bepaling van de solvabiliteit die APG dient aan te houden is het kapitaalbeslag van APG Asset Management voortvloeiende uit de CRR en CRD IV additioneel meegenomen.

Buiten de risico's vanuit de bovengenoemde verzekerings- en vermogensbeheeractiviteiten is voor APG slechts sprake van markt- en tegenpartijrisico. Het markt- en tegenpartijrisico zijn qua omvang beperkt en opgenomen in het berekende solvabiliteitskapitaalvereiste (marktrisico: € 6 miljoen en tegenpartijrisico: € 14 miljoen). Het operationele risico voor APG wordt niet meegenomen in het solvabiliteitsbeslag omdat het operationeel risico in de Solvency II richtlijnen uitsluitend betrekking heeft op de verzekeringstechnische risico's. APG houdt rekening met de operationele risico's van de overige activiteiten door het aanhouden van een additionele kapitaalbuffer. In sectie C van dit document wordt het risicoprofiel verder toegelicht.

Consolidatiekring

Deze Solvency II rapportage van APG heeft betrekking op de enkelvoudige jaarrekening van APG, exclusief de deelnemingswaarde van het verzekeringsonderneming. In plaats van deze deelnemingswaarde zijn de geconsolideerde cijfers van het verzekeringsonderneming meegenomen in de Solvency II balans. Dit is conform de consolidatievereisten van de Solvency II regelgeving.

In dit rapport wordt op verschillende plaatsen verwezen naar de geconsolideerde jaarrekening APG. Deze is beschikbaar op de website www.apg.nl/nl/nieuws/publicaties

Rapportages

Solvency II vereist twee 'kwalitatieve' rapporten:

- Een openbaar rapport inzake de solvabiliteit en de financiële positie, aangeduid met de Engelse afkorting 'SFCR' (Solvency & Financial Condition Report); Dit rapport blikt met name terug op de ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan tijdens de rapportageperiode.
- Een uitgebreider rapport aan de toezichthouder (in casu: DNB) betreffende min of meer dezelfde onderwerpen, maar dan met meer detail. Deze rapportage wordt de 'RSR' (Regulatory Supervisory Report) genoemd. Dit rapport heeft een meer prospectief karakter en blikt dus vooruit op toekomstige ontwikkelingen.

De cijfers die in onderhavig rapport zijn opgenomen zijn in lijn met die opgenomen in de zogenaamde kwantitatieve rapportage die op 29 juni 2017 bij DNB zijn ingediend.

Samenhang met het leven- en schadebedrijf

Het leven- en schadebedrijf zijn als verzekeraars verplicht om zowel de kwantitatieve alsmede de kwalitatieve rapportages als solo-entiteiten op te stellen en in te dienen bij DNB. In dit rapport zal daar waar nodig worden verwezen naar deze rapporten. De SFCR van het leven- en schadebedrijf zijn beschikbaar op www.loyalis.nl. Voor meer gedetailleerde informatie wordt naar deze rapporten verwezen.

Weergave bedragen

Alle bedragen in dit rapport worden weergegeven in duizend euro (€ 000), tenzij anders vermeld.

Afrondingen

Vanwege tussentijdse afrondingen op gehele duizenden of miljoenen euro's kan de som der delen afwijken van het totaal in de tabellen, alsmede afwijken in de onderlinge samenhang met elkaar.

Normenkader

Het normenkader voor het opstellen van deze rapportage wordt gevormd door de volgende wet- en regelgeving, aangevuld met toelichtingen van de toezichthouder:

- Solvency II Directive (2009/138/EG), artikel 51 en verder;
- Gedelegeerde Verordening Solvency II (EU 2015/35), Hoofdstuk 12 en 13;
- Uitvoeringsverordening (EU 2015/2450);
- Relevante richtsnoeren van EIOPA, waaronder EIOPA-BoS-15/109 – Richtsnoeren voor rapportage en openbaarmaking.

Governance

Deze rapportage is opgesteld onder verantwoordelijkheid van de raad van bestuur van APG en vrijgegeven voor publicatie op 29 juni 2017. De SFCR is op 22 juni 2017 inhoudelijk besproken met een delegatie van de raad van commissarissen.

Samenvatting

APG speelt een toonaangevende rol in de pensioensector. 'Samen bouwen aan jouw duurzame toekomst' is de missie die APG daarbij heeft. Dit houdt in dat APG zich met alle stakeholders actief inzet voor de continuïteit en bestendigheid van het pensioen op de lange termijn. APG voelt zich mede verantwoordelijk voor grip van velen op hun financiële toekomst, met oog voor individuele wensen en respect voor de wereld waarin wij samen leven. Op basis van deze missie is de APG ambitie voor 2025 gedefinieerd: 'Voor grip op jouw financiële toekomst ga je vanzelfsprekend naar APG'.

Activiteiten

APG voert drie merken: APG, Loyalis en Inadmin. APG verzorgt als financiële dienstverlener bestuursadviesing, asset management, pensioenadministratie en -communicatie en werkgeversdiensten. APG voert deze werkzaamheden uit namens (pensioen)fondsen en werkgevers in diverse sectoren. Voor de (pensioen)fondsen in deze sectoren beheert APG ultimo 2016 circa € 440 miljard pensioenvermogen. Door het verzekeringsbedrijf worden in de pensioenmarkt inkomensaanvullingen aangeboden aan individuen. Door Inadmin worden administraties van beschikbare premieregelingen uitgevoerd voor Premie Pensioen Instellingen.

Strategie

Door de vele externe ontwikkelingen zoals de druk op het pensioenstelsel en de maatschappelijke discussie over keuzevrijheid en transparantie, is de raad van bestuur van APG in 2016 gestart met de herziening van de missie en visie en de herijking van de strategie. Om voldoende draagkracht te creëren hebben ruim 1.000 APG'ers van raad van bestuur tot medewerkers, inclusief vertegenwoordigers van de ondernemingsraad, bijgedragen aan dit visie-ontwikkelingstraject. Eén en ander heeft geleid tot onze nieuwe missie 'Samen bouwen aan jouw duurzame toekomst'. Dit vormt de basis voor het opnieuw definiëren van onze kernwaarden en kernkwaliteiten en komt tot uiting in de manier van denken en doen.

Op basis van deze missie is de ambitie gedefinieerd: 'Voor grip op jouw financiële toekomst ga je vanzelfsprekend naar APG'. Hierbij focussen we groepsbreed op drie aandachtsgebieden:

- Pensioenbeheer stelt de bediening van de individuele deelnemers van (pensioen)fondsen centraal.
- Vermogensbeheer waarmee APG als institutionele belegger wereldwijd toonaangevend wil blijven met een goede beleggingspropositie voor (individuele deelnemers van) opdrachtgevers.
- De Veranderorganisatie gaat over cultuur, gedrag en Human Resources. Daarmee streeft APG naar nieuwe vormen van (persoonlijk) leiderschap en medewerkers die kunnen meegroeien met de ontwikkeling van het bedrijf.

Technologie is een belangrijke randvoorwaarde om de wendbare organisatie te creëren, die snel kan inspelen op veranderingen.

In 2017 bouwt APG de rol van pensioenuitvoerder verder uit, met de focus op goede rendementen tegen aanvaardbare risico's en transparante deelnemerscommunicatie. Het verzekeringsbedrijf blijft in 2017 werken aan verdere bewustwording bij haar doelgroep om de aandacht voor pensioenopbouw te vergroten. Daarnaast vindt APG het belangrijk om samen met de (pensioen)fondsen invulling te geven aan de rol van onafhankelijke gids voor deelnemers. En onderzoekt APG samen met de opdrachtgevers van APG mogelijke hiaten in de tweede en derde pijler, waarvoor passende financiële producten kunnen worden ontwikkeld.

Resultaten

De omzet van APG over 2016 was € 1.144 miljoen ten opzichte van € 1.003 miljoen in 2015. De omzetstijging van € 141 miljoen ten opzichte van 2015 werd voornamelijk gerealiseerd door de hogere beleggingsopbrengsten van € 157 miljoen bij het verzekeringsbedrijf. De omzet uit hoofde van asset management bleef stabiel. Door de aanhoudende prijsdruk viel de omzet bij pensioenuitvoering € 10 miljoen lager uit in vergelijking met 2015.

Over 2016 bedroegen de totale bedrijfslasten € 952 miljoen, een stijging van € 154 miljoen ten opzichte van 2015. De operationele kosten stegen met € 17 miljoen tot € 644 miljoen, vooral door hogere kosten van uitbesteed werk en overige externe kosten. Door de terugloop in de Levensloopteefeuille kwamen de uitkeringslasten bij het verzekeringsbedrijf uit op € 251 miljoen en waren daarmee € 49 miljoen lager ten opzichte van 2015. Hier tegenover stond een hogere dotatie aan de voorziening voor verzekeringsverplichtingen door de renteontwikkeling in 2016 (daling van 35 - 40 basispunten). De dotatie over 2016 bedroeg € 57 miljoen in vergelijking met de vrijval in 2015 van € 129 miljoen.

Bovenstaande ontwikkelingen resulteerden in een daling van het operationeel groepsresultaat over 2016 met € 13 miljoen tot € 192 miljoen (€ 205 miljoen in 2015).

Het nettoresultaat over 2016 bedroeg € 65 miljoen (€ 44 miljoen in 2015). De toename van het beheerd vermogen, de positieve beleggingsopbrengsten in combinatie met de rente-ontwikkeling in 2016 hebben bijgedragen aan het positieve netto-resultaat van APG. De stijging ten opzichte van 2015 werd voornamelijk veroorzaakt door een vrijval van de voorziening reorganisatie van € 33 miljoen enerzijds en een extra last uit hoofde van een correctie op de vennootschapsbelasting over voorgaande jaren van € 15 miljoen anderzijds.

Een goed pensioen kan niet zonder een goed rendement bij een aanvaardbaar en verantwoord risico. Ondanks de fluctuerende economische situatie kijkt APG terug op een goed beleggingsjaar voor zijn klanten. De rendementen van onze opdrachtgevers, exclusief rente hedge, varieerden van 8,2 tot 9,6 procent (in 2015: 1,6 - 3,2 procent).

Solvabiliteit

APG monitort voortdurend de kapitaalpositie en de ontwikkeling van de solvabiliteitsratio's, zowel van zichzelf als die van de verzekeringsactiviteiten.

De berekende solvabiliteitsratio voor APG bedraagt ultimo 2016 197%. Dit is ruim boven de wettelijke norm van 100%. De hier gepresenteerde solvabiliteitsratio wijkt af van de solvabiliteitsratio zoals deze is gepresenteerd in het jaarverslag. In het jaarverslag is het beschikbare vermogen circa € 3 miljoen hoger ingeschat en het solvabiliteits-kapitaalvereiste van APG circa € 1 miljoen lager ingeschat dan nu definitief is berekend.

Solvabiliteitsratio APG (€ 1.000)	31-12-2016
Beschikbaar vermogen	808.232
Solvabiliteitskapitaalvereiste	409.427
Solvabiliteitsratio (in %)	197%

APG beschikt niet over vergelijkende cijfers aangezien APG op 1 januari 2016 nog niet onder het groepstoezicht Solvency II van DNB viel.

Beschikbaar vermogen: € 808 miljoen

Het beschikbaar vermogen van APG is volledig op marktwwaarden gebaseerd. Het vermogen bestaat voor 95% uit Tier-1 vermogen en voor 5% uit Tier-3 vermogen (vermogen uit actieve belastingposities). Dit vermogen wijkt af van het vermogen dat is gebaseerd op de Dutch GAAP grondslagen.

Solvabiliteitskapitaalvereiste: € 409 miljoen

Het solvabiliteitskapitaalvereiste is als volgt samengesteld:

Solvabiliteitskapitaalvereiste APG (€ 1.000)	31-12-2016
Marktrisico (verzekeringsbedrijf + APG)	139.450
Tegenpartijrisico (verzekeringsbedrijf + APG)	31.302
Verzekeringstechnische risico's (verzekeringsbedrijf)	289.803
Diversificatie	-143.047
Basis Solvabiliteitskapitaalvereiste (BSCR)	317.508
Operationeel risico (verzekeringsbedrijf)	16.360
Verliescompensatievermogen van technische voorzieningen	-27.301
Verliescompensatievermogen van uitgestelde belastingen	-27.782
Solvabiliteitsbeslag Loyalis Sparen en Beleggen (verzekeringsbedrijf)	642
Solvabiliteitsbeslag APG Asset Management (MIFID / CRR)	130.000
Solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR)	409.427

Marktrisico

Het solvabiliteitskapitaalvereiste voor het marktrisico (€ 139 miljoen) is met name afkomstig vanuit het verzekeringsbedrijf (€ 133 miljoen). Het restantbedrag (€ 6 miljoen) is afkomstig vanuit de overige entiteiten van APG met uitzondering van APG Asset Management.

Tegenpartijrisico

Het solvabiliteitskapitaalvereiste voor het tegenpartijrisico (€ 31 miljoen) is voor € 17 miljoen afkomstig vanuit het verzekeringsbedrijf en voor € 14 miljoen afkomstig vanuit de overige entiteiten van APG met uitzondering van APG Asset Management. Het tegenpartijrisico voor de overige entiteiten wordt met name veroorzaakt door de vorderingen op banken uit hoofde van de aangehouden liquiditeiten.

Verzekeringstechnische risico's

Wij verwijzen naar de SFCR van het leven- en schadebedrijf voor nadere informatie omtrent de verzekeringstechnische risico's.

Diversificatie

Omdat bovenstaande risico's zich redelijkerwijze niet gelijktijdig in de volle omvang zullen manifesteren, is er sprake van een diversificatie waardoor het uiteindelijke kapitaal voor aan te houden risico's lager is dan de som van de afzonderlijke bedragen. De diversificatie voor 2016 bedraagt € 143 miljoen.

Operationeel risico

Het operationeel risico heeft uitsluitend betrekking op het verzekeringsbedrijf. Het operationele risico voor APG wordt niet meegenomen in het solvabiliteitsbeslag omdat dit risico in de Solvency II richtlijnen uitsluitend betrekking heeft op de verzekeringstechnische risico's en deze niet voorkomen buiten de verzekeringsactiviteiten van APG.

Solvabiliteitsbeslag Loyalis Sparen en Beleggen

Het verzekeringsbedrijf houdt een belang aan in Loyalis Sparen en Beleggen. Ter afdekking van de risico's met betrekking tot Loyalis Sparen en Beleggen is één bedrag (ad € 0,6 miljoen) in het solvabiliteitskapitaalvereiste opgenomen.

Solvabiliteitsbeslag APG Asset Management

APG Asset Management is gezien de omvang separaat weergegeven. Ter afdekking van de risico's met betrekking tot APG Asset Management is één bedrag in het solvabiliteitskapitaalvereiste opgenomen. Het solvabiliteitskapitaalvereiste van € 130 miljoen is afkomstig uit de toepassing van de CRR en CRD IV regelgeving.

Verliescompensatievermogen van uitgestelde belastingen

Op 1 januari 2016 bestond nog onduidelijkheid over het toepassen van de regelgeving ten aanzien van het verliescompensatievermogen van uitgestelde belastingen. In de loop van 2016 en 2017 is nadere regelgeving verstrekt door DNB over dit onderwerp. Op grond hiervan is voor dit onderdeel een bedrag van € 28 miljoen in mindering op het vereiste Solvency II kapitaal gebracht.

Aangetekend dient te worden dat de verzekeringssector nog in gesprek is over de interpretatie van dit onderwerp. Hierover zal naar verwachting aan het einde van het tweede kwartaal in 2017 meer duidelijkheid komen. Voor een nadere toelichting van het vereist vermogen wordt verwezen naar sectie E2 van dit rapport.

Verliescompensatievermogen van technische voorzieningen

Het geaggregeerde aan te houden solvabiliteitskapitaal wordt nog verlaagd met de waarde van de voorwaardelijke indexatie (verliescompensatievermogen van technische voorzieningen).

Standaardmodel

Het solvabiliteitskapitaalvereiste is risico-gebaseerd en daarmee een weerspiegeling van de financiële risico's die door middel van het Solvency II standaardmodel worden vertaald. APG acht de standaardformule voldoende geschikt.

Governance

APG streeft naar een corporate governance structuur die past bij de bedrijfsactiviteiten in de groep, die voldoet aan de behoeften van de stakeholders en in overeenstemming is met relevante wet- en regelgeving. Een goede corporate governance is voor APG van cruciaal belang om haar ambities te realiseren en om een betrouwbare en professionele partner te zijn.

In aanvulling op de overige relevante Nederlandse wet- en regelgeving, richtlijnen van toezichthouders en interne richtlijnen, wil APG inhoud geven aan de principes en de best practices van de Nederlandse Corporate Governance Code. Hoewel APG niet verplicht is om zich aan deze code te houden is, gezien de rol en verantwoordelijkheid van APG, gekozen voor vrijwillige toepassing van de Nederlandse Corporate Governance Code.

In december 2016 is een herziene versie van de Corporate Governance Code gepubliceerd. De herziene code geldt met ingang van boekjaar 2017. Met ingang van dat jaar dient verantwoording te worden afgelegd over de best practices van de herziene code. In de loop van het jaar 2017 worden de maatregelen getroffen om zo veel als mogelijk te voldoen aan de relevante best practices van de herziene code.

APG is een naar Nederlands recht opgerichte naamloze vennootschap met beperkte aansprakelijkheid. Het bedrijf heeft een 'two-tier' bestuur dat bestaat uit een raad van bestuur en een raad van commissarissen. APG past het gemitigeerde structuurregime toe. Dit houdt in dat de algemene vergadering van aandeelhouders, niet de raad van commissarissen, de bestuurders benoemt en ontslaat.

De raad van commissarissen van APG is belast met het toezicht op het beleid en de taakuitvoering van de raad van bestuur en staat deze bij met advies. De raad van commissarissen bestaat sinds november 2016 uit totaal zeven leden: Dick van Well is in 2016 toegetreden en Edith Snoeij is in 2016 door de aandeelhouders herbenoemd voor een nieuwe termijn van vier jaar. In de tweede helft van 2016 zijn de heren Maes van Lanschot (voorzitter) en Bart Le Blanc als lid van de raad van commissarissen van APG Asset Management en APG Treasury Center benoemd, die zich specifiek richt op het toezicht op asset management binnen APG.

De raad van bestuur heeft als taak APG te besturen en daarmee de collectieve verantwoordelijkheid voor het realiseren van de doelstellingen en strategie van APG, alsook voor de resultaatontwikkeling en de maatschappelijke aspecten van de onderneming. Tevens is de raad van bestuur verantwoordelijk voor de naleving van alle relevante wet- en regelgeving, het beheersen van de risico's en de financiering van de onderneming.

Risicoprofiel

APG geeft hoge prioriteit aan risicobeheersing en hanteert een integraal risicomanagement-raamwerk om een integrale en beheerste bedrijfsvoering te waarborgen en het management te ondersteunen bij het op een bewuste en verantwoorde manier beheersen en rapporteren van risico's.

APG streeft ernaar om het risicokader dat voor de bedrijfsvoering wordt gehanteerd zoveel mogelijk te laten aansluiten op de relevante prudentiële regelgeving. Binnen dit risicokader onderkent APG financiële en niet-financiële risico's. Financiële risico's worden gedefinieerd als risico's die inherent zijn aan de beleggings- en verzekeringsportefeuille. Niet-financiële risico's worden onderverdeeld in operationele, strategische, compliance en verslaggevingsrisico's.

In de Solvency II regelgeving staat de bepaling van de solvabiliteit van verzekeraars centraal. In de standaard methodiek van Solvency II is het uitgangspunt dat financiële en niet-financiële risico's leiden tot een vermogensbeslag. Voor APG is, gezien het feit dat APG buiten het verzekeringsbedrijf geen verzekeringsactiviteiten verricht, de bepaling van de vereiste solvabiliteit grotendeels gebaseerd op de vereiste solvabiliteit van het verzekeringsbedrijf.

Naast de verzekeringsactiviteiten voert APG ook vermogensbeheeractiviteiten uit voor rekening en risico van zijn opdrachtgevers onder de vlag van APG Asset Management. Op de vermogensbeheeractiviteiten zoals die door APG Asset Management worden uitgevoerd zijn de Capital Requirements Regulation (CRR) en de Capital Requirements Directive IV (CRD IV) van toepassing. In de bepaling van de solvabiliteit die APG dient aan te houden is het kapitaalbeslag van APG Asset Management voortvloeiende uit de CRR en CRD IV additioneel meegenomen. Buiten de risico's vanuit de bovengenoemde verzekerings- en vermogensbeheeractiviteiten (de pensioenuitvoeringsactiviteiten) is voor APG vanuit de Solvency II regelgeving voor APG slechts sprake van markt- en tegenpartijrisico. Deze risico's zijn beperkt.

Het verzekeringsbedrijf heeft in 2016 de robuustheid van het businessplan 2017-2019 getoetst aan de hand van ORSA stressscenario's. Deze stressscenario's zijn geselecteerd uit het risico-universum en kwantitatief gemaakt, deels met behulp van het ALM model. Zie hiervoor de toezichthoudersrapporten inzake solvabiliteit en financiële toestand 2016 van het leven- en schadebedrijf. De ORSA voor APG wordt voor de eerste keer in 2017 uitgevoerd.

In sectie C is het risicoprofiel van APG behandeld aan de hand van de volgende risico's: verzekeringstechnische risico, marktrisico, tegenpartijrisico en operationeel risico.

Sectie D bevat de toelichting op de Solvency II waarderingsgrondslagen en de verschillen in waardering tussen de jaarrekening en de Solvency II balans.

In sectie E wordt nader ingegaan op het kapitaalbeheer van APG.

A. Activiteiten en prestaties

A.1 Activiteiten

APG verzorgt als financiële dienstverlener bestuursadvisering, asset management, pensioenadministratie, pensioencommunicatie, werkgeversdiensten en inkomensaanvullingen. APG werkt voor ongeveer 40.000 werkgevers en verzorgt het pensioen voor één op de vijf gezinnen in Nederland (circa 4,5 miljoen deelnemers). Dit doet zij vanuit de merken: APG, Loyalis en Inadmin.

APG voert deze diensten uit namens (pensioen)fondsen en werkgevers in de sectoren onderwijs, overheid, bouw, schoonmaak en glazenwassers, woningcorporaties, energie- en nutsbedrijven, sociale werkvoorziening en medisch specialisten. Voor de (pensioen)fondsen in deze sectoren beheert APG ultimo 2016 circa € 440 miljard pensioenvermogen.

Door het verzekeringsbedrijf worden in de pensioenmarkt inkomensaanvullingen aangeboden aan individuen. Door Inadmin worden administraties van beschikbare premieregelingen uitgevoerd voor Premie Pensioen Instellingen (PPI's), (ondernemings)pensioenfondsen, vermogensbeheerders en verzekeraars.

APG heeft vestigingen in Heerlen, Amsterdam, Brussel, New York en Hong Kong.

A.1.1.1 Naam en juridische vorm van onderneming

APG is opgericht op 29 februari 2008, ingeschreven in het handelsregister onder nummer 14099616 en gevestigd op Oude Lindestraat 70, 6411 EJ te Heerlen. Internet: www.apg.nl. De aandelen van APG Groep zijn voor 92,2% in handen van Stichting Pensioenfonds ABP en voor 7,8% in handen van Stichting Sociaal Fonds Bouwnijverheid (Stichting SFB).

Raad van bestuur

- drs. G. van Olphen RA: Voorzitter raad van bestuur (vanaf 9 maart 2016)
- mw. dr. A.G.Z. Kemna: Lid raad van bestuur / CFRO /van 1 januari 2016 tot en met 8 maart 2016 waarnemend voorzitter raad van bestuur
- drs. ir. M. Boerekamp RA: Lid van raad van bestuur / CEO APG Rechtenbeheer N.V. en APG Diensten B.V.
- drs. E. van Gelderen CFA FRM: Lid raad van bestuur / CEO APG Asset Management N.V.

Op 9 maart 2016 is Gerard van Olphen gestart als voorzitter van de raad van bestuur van APG. Van 1 januari 2016 tot en met 8 maart is de portefeuille van de voorzitter waargenomen door de Chief Finance & Risk Officer, Angelien Kemna. Mark Boerekamp is per 15 februari 2017 teruggetreden als lid raad van bestuur van APG en als CEO APG Rechtenbeheer N.V. en APG Diensten B.V. Met ingang van 1 maart 2017 neemt Wim Henk Steenpoorte, op interim basis, de belangrijkste taken van Mark Boerekamp waar. Dit geschiedt onder de eindverantwoordelijkheid van Gerard van Olphen. Met ingang van 1 augustus 2017 zal Eduard van Gelderen aftreden als Chief Executive Officer (CEO) van APG Asset Management en lid van de raad van bestuur van APG.

Raad van commissarissen

- dr. L.J.C.M. Le Blanc: Voorzitter
- drs. P.J.A.M. Jongstra RA: Vice-voorzitter
- mw. E.L. Snoeij: Lid
- mr. M.J. van Lanschot: Lid
- mr. R.H.L.M. van Boxtel: Lid
- mw. drs. C.J.G. Zuiderwijk: Lid
- ing. D. van Well: Lid

De raad van commissarissen bestaat sinds november 2016 uit totaal zeven leden: Dick van Well is in 2016 toegetreden tot de raad van commissarissen. Edith Snoeij is in 2016 door de aandeelhouders herbenoemd voor een nieuwe termijn van vier jaar.

In het kader van de Solvency II richtlijnen beschikt APG over de volgende sleutelfuncties:

- Willis Tower Watson: Actuariële functie Verzekeringsbedrijf (tweede lijn)
- Mw. K.Bisschop: Group Risk Management & Compliance (tweede lijn)
- Dhr. J. Nijland: Group Internal Audit van APG (derde lijn)

Volgens de DNB richtlijnen beschikt APG aanvullend over de volgende sleutelfuncties. Deze worden in dit rapport niet verder behandeld. Dit zijn de volgende functies:

- Dhr. R. Goudswaard: Legal & Tax
- Mw. R. Litjens a.i.: Group Human Resources

A.1.1.2 Naam en contactgegevens van de toezichhoudende autoriteit die verantwoordelijk is voor het financiële toezicht op de onderneming en groep

Toezichhoudende autoriteit voor APG is De Nederlandsche Bank NV (DNB). Het contactadres van DNB is:

De Nederlandsche Bank NV
Westende 1
1017 ZN Amsterdam
Telefoonnummer: +31 800 020 1068
Email: info@dnb.nl

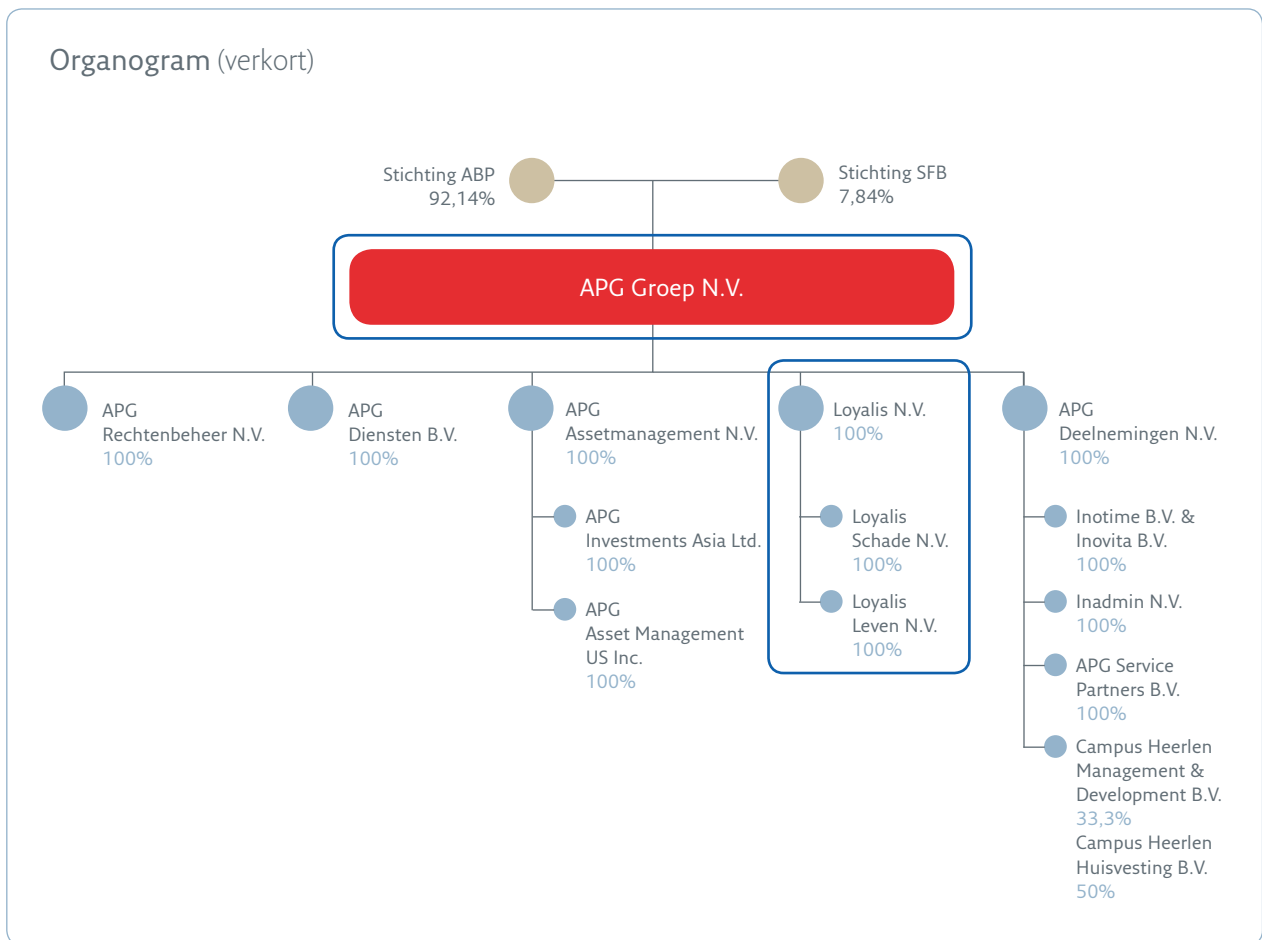
A.1.1.3 Naam en contactgegevens van de externe auditor van de onderneming

KPMG Accountants NV treedt op als externe accountant van APG en diens dochtermaatschappijen.

KPMG Accountants NV
Postbus 74500
1070 DB Amsterdam
Telefoonnummer: +31 (0)20 656 78 90

A.1.2 Groepsstructuur

Onderstaand het organogram van de belangrijkste entiteiten van APG. Het blauwe kader betreft de entiteiten die volgens de Solvency II richtlijnen onder toezicht van DNB staan. De overige APG entiteiten zijn als deelneming in de consolidatie verantwoord. Voor APG Asset Management is de gereguleerde waarde van de CRR en CRD IV richtlijnen verantwoord. De andere deelnemingen zijn door middel van markt- en tegenpartijrisico in de berekening van het vereist kapitaal opgenomen.

APG Rechtenbeheer

APG Rechtenbeheer is verantwoordelijk voor de bestuursadvisering, pensioenadministratie en pensioencommunicatie voor de opdrachtgevende fondsen (pensioenfondsen, vut- en sociale fondsen) in de publieke en de private sector.

APG Asset Management

APG Asset Management is verantwoordelijk voor het asset management. APG is een lange termijn pensioengeldbelegger, daarbij hoort een duurzaam beleggingsbeleid. De uitvoering daarvan maakt integraal onderdeel uit van het asset management proces.

APG Deelnemingen

APG Deelnemingen richt zich op vernieuwing en aanvullende (werkgevers-)diensten met de entiteiten Inadmin en Innovita. De focus ligt daarbij op producten en diensten voor individuen en werkgevers. Belangrijke pijlers daarbij zijn innovatie-experimenten en schaalbaarheid van productoplossingen en platformen. Werkgeversdiensten wordt aangeboden vanuit APG Service Partners.

Loyalis

Het verzekeringsbedrijf Loyalis heeft een belangrijke rol in de aanvulling van pensioenen. Loyalis biedt verzekeringsoplossingen voor zowel werkgevers als werknemers in de sectoren die APG bedient en richt zich met het product ZZP Pensioen ook op zelfstandigen zonder personeel.

APG Diensten

APG Diensten fungeert als interne dienstverlener en is verantwoordelijk voor alle ICT-gerelateerde en facilitaire diensten.

APG Groep

APG Groep kent naast de raad van bestuur verschillende stafdiensten.

A.1.3 De materiële branches van de onderneming en wezenlijke geografische gebieden waar zij haar bedrijf uitoefent

APG voert de pensioenuitvoering en vermogensbeheer uit namens Nederlandse (pensioen)fondsen en werkgevers in de sectoren onderwijs, overheid, bouw, schoonmaak en glazenwassers, woningcorporaties, energie- en nutsbedrijven, sociale werkvoorziening en medisch specialisten.

Door het verzekeringsbedrijf worden in de pensioenmarkt inkomensaanvullingen aangeboden aan individuen voor de Nederlandse markt. Door Inadmin worden administraties van beschikbare premieregelingen uitgevoerd voor Premie Pensioen Instellingen (PPI's), (ondernemings) pensioenfondsen, vermogensbeheerders en verzekeraars.

APG heeft vestigingen in Heerlen, Amsterdam, Brussel, New York en Hong Kong. Hierdoor heeft APG ingangen in de kennis en expertise van de lokale markten waarin APG opereert.

A.2 Prestaties op het gebied van verzekering

Het totale resultaat uit verzekeringsactiviteiten over 2016 wordt onderstaand weergegeven. Dit betreffen alleen de resultaten van het verzekeringsbedrijf. Andere APG entiteiten voeren geen verzekeringsactiviteiten uit.

Resultaten van verzekeringsbedrijf (€ 1.000)	2016	2015
Verdiende premies eigen rekening	254.189	253.189
Opbrengsten uit beleggingen	179.262	21.843
Totaal baten	433.451	275.032
Uitkeringen voor eigen rekening	251.355	299.991
Wijziging technische voorziening	56.472	-129.353
Bedrijfskosten	68.243	62.076
Beleggingslasten	4.011	4.131
Totaal lasten	380.081	236.845
Resultaat technische rekening levensverzekering	53.370	38.187
Overige baten en lasten	-463	1.128
Resultaat uit gewone bedrijfsvoering	52.907	39.315
Belastingen resultaat uit gewone bedrijfsvoering	13.227	9.829
Netto resultaat	39.680	29.486
Overig totaalresultaat	612	38
Totaal resultaat	40.292	29.524

A.2.1 Algehele verzekeringstechnische resultaat

Verzekeringspremies (€ 254 miljoen)

De omzet van het verzekeringsbedrijf steeg met € 1 miljoen naar € 254 miljoen. Belangrijkste reden hiervoor is de verdere groei van onze arbeidsongeschiktheidsportefeuille, zowel voor werknemers- als werkgeversproducten.

Opbrengsten uit beleggingen (€ 179 miljoen)

De opbrengsten uit beleggingen zijn ten opzichte van 2015 met € 157 miljoen toegenomen. Met name de waarde-mutaties (+ € 163 miljoen) heeft deze toename veroorzaakt. Zie ook hoofdstuk A3.

Uitkeringen (€ 251 miljoen)

Uitkeringen zijn ten opzichte van 2015 met € 49 miljoen gedaald, met name door de lagere Levenslooptkeringen die in 2015 fiscaal nog werden gefaciliteerd met behulp van een stimulator in de vorm van een verminderde belasting bij opnemen (en in 2016 niet meer).

Wijziging technische voorzieningen eigen rekening (€ 56 miljoen)

De reguliere mutaties in de voorzieningen van het verzekeringsbedrijf (toevoeging premies ter grootte van € 233 miljoen en onttrekking van uitkeringen ad € 218 miljoen) worden voor een deel gecompenseerd door een dotatie als gevolg van de rentedaling op de kapitaalmarkt met gemiddeld 50 basispunten. Het effect hiervan bedraagt € 130 miljoen. Het vrijvallen van verplichtingen uit oude tekenjaren (€ 28 miljoen) alsmede vrijval van kosten, afkoop en expiratie zijn de overige belangrijkste effecten.

Bedrijfskosten (€ 68 miljoen)

De bedrijfskosten van het verzekeringsbedrijf zijn ten opzichte van 2015 met € 6 miljoen gestegen. De belangrijkste oorzaak hiervan is dat met ingang van 2016 het verzekeringsbedrijf geen herverzekeringscontracten meer kent voor de levenactiviteiten. Hierdoor vervalt de winstdeling die volgens de voorgeschreven indeling op de kosten in mindering gebracht dienen te worden. Daarnaast zijn in 2016 aanvullende kosten voor reorganisatiedoelinden gemaakt.

A.3 Prestaties op het gebied van beleggingen

APG voert geen beleggingsactiviteiten voor eigen rekening en risico uit. De beleggingsopbrengsten van het verzekeringsbedrijf zijn als volgt opgebouwd. Voor een nadere detaillering van de prestaties op het gebied van beleggingen verwijzen wij naar de SFCR van het leven- en schadebedrijf.

Opbrengsten uit beleggingen (€ 1.000)	2016	2015
Dividenden	16.704	14.993
Rente	45.727	55.908
Waardemutaties	116.297	-46.969
Overige resultaten	534	-2.090
Totaal	179.262	21.842

Beleggingsopbrengsten

De beleggingsopbrengsten van het verzekeringsbedrijf over 2016 bedroegen € 179 miljoen, verdeeld naar € 166 miljoen voor eigen rekening en risico (inclusief polishouder met garantie) en € 13 miljoen ten behoeve van de polishouders zonder garanties.

Het ten opzichte van 2015 verbeterde beleggingsresultaat is met name het gevolg van de gedaalde kapitaalmarktrente in 2016. Dit heeft geleid tot een substantiële stijging van de beleggingsopbrengsten van € 100 miljoen. De overige stijgingen is te danken aan de gestegen waarderingen van de onroerendgoedfondsen.

Rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkte winsten of verliezen

Er zijn in de verslagperiode geen winsten of verliezen rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkt die betrekking hebben op beleggingsresultaten.

Beleggingslasten

De beleggingslasten ten bedrage van € 4 miljoen (2015: € 4,1 miljoen) betreffen voornamelijk de beheer- en bewaarkosten van de beleggingsportefeuille.

Verantwoord beleggen

Verantwoord beleggen is een integraal onderdeel van de beleggingsfilosofie en het beleggingsproces. Het verzekeringsbedrijf heeft het beleid verantwoord beleggen in 2016 geactualiseerd. Het beleid van de vermogensbeheerders is geïntegreerd in het beleid verantwoord beleggen. Het verzekeringsbedrijf draagt verantwoord beleggen actief uit om op die manier een duurzaam bedrijfsbeleid te bevorderen.

A.4 Prestaties op overig gebied

APG heeft significante overige opbrengsten uit diensten aan derden door APG entiteiten die niet in Solvency II consolidatie zijn betrokken. Deze entiteiten zijn als deelneming verantwoord in de Solvency II balans.

Onderstaande tabel geeft de opbrengsten uit diensten aan derden weer.

Opbrengsten diensten aan derden (€ 1.000)	2016	2015
Vermogensbeheer	429.387	430.251
Pensioenbeheer	244.003	254.053
Totaal	673.390	684.304

De bedrijfslasten voor APG geconsolideerd kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Bedrijfslasten (€ 1.000)	2016	2015
Mutatie voorziening verzekeringsverplichtingen	57.281	-129.296
Uitkeringen	251.353	299.992
Kosten uitbesteed werk en andere externe kosten	119.623	104.426
Personeelskosten	376.821	448.968
Afschrijvingen op immateriële en materiële vaste activa	90.721	89.990
Overige bedrijfskosten	133.968	127.127
Totaal	1.029.767	941.207

Voor een nadere toelichting op deze cijfers wordt verwezen naar het jaarverslag 2016 van APG.

A.5 Overige informatie

Overige materiële informatie over de resultaten van APG is niet van toepassing.

B. Bestuurssysteem

B.1 Algemene informatie over het bestuursysteem

APG is een niet beursgenoteerde onderneming en is daarom niet verplicht om zich te houden aan de Nederlandse Corporate Governance Code. Om transparant te zijn richting alle stakeholders voldoet APG, indien relevant, aan de Nederlandse Corporate Governance Code.

Herziene code Corporate Governance

In december 2016 is een herziene versie van de corporate governance code gepubliceerd door de Monitoring Commissie Corporate Governance Code (hierna herziene code). De herziene code geldt met ingang van boekjaar 2017. Met ingang van dat jaar dient verantwoording te worden afgelegd over de best practices van de herziene code. APG heeft een verschillen analyse gemaakt in hoeverre de vennootschap en de groepsonderdelen voldoen aan de principes en best practices van de herziene code. In de loop van het jaar 2017 zullen de maatregelen getroffen worden om te voldoen aan de relevante best practices van de herziene code.

B.1.1 Beschrijving bestuursysteem

APG is een naar Nederlands recht opgerichte naamloze vennootschap met beperkte aansprakelijkheid. Het bedrijf heeft een 'two-tier' bestuur dat bestaat uit een raad van bestuur en een raad van commissarissen. APG past het gemitigeerde structuurregime toe. Dit houdt in dat de algemene vergadering van aandeelhouders, niet de raad van commissarissen, de bestuurders benoemt en ontslaat.

Aandeelhouders

APG heeft twee aandeelhouders: de Stichting ABP (92,16 procent van de aandelen) en de Stichting SFB (7,84 procent van de aandelen). In 2016 zijn de aandeelhouders met name geraadpleegd over aanstaande benoemingen van bestuurders en commissarissen, de herijking van de strategie van APG en de benoeming van een nieuwe externe accountant.

Raad van commissarissen

De raad van commissarissen van APG is belast met het toezicht op het beleid en de taakuitvoering van de raad van bestuur en staat de raad van bestuur bij met advies. De raad van commissarissen richt zich bij de invulling van zijn taken naar het belang van de vennootschap en de daarmee verbonden onderneming. De raad van commissarissen houdt toezicht op de uitvoering van het algemene beloningsbeleid van APG en doet voorstellen ter vaststelling (door de algemene vergadering van de vennootschap) van het algemene bezoldigingsbeleid voor de bezoldiging van de raad van bestuur en de bezoldiging van de individuele leden van de raad van bestuur, met inachtneming van de beginselen voor een beheerst beloningsbeleid zoals vastgelegd in vigerende wet- en regelgeving ter zake. Daarnaast vervult de raad van commissarissen een sleutelrol als het gaat om de benoeming en ontslag van bestuurders en (eigen) commissarissen. De formele bevoegdheid tot benoeming en ontslag ligt bij de aandeelhouders, maar de raad van commissarissen vervult in de voorbereiding voor deze benoemingen een belangrijke rol.

De raad van commissarissen heeft drie commissies: de audit- en riskcommissie, de remuneratie- en selectiecommissie en de corporate governance commissie. In 2016 was er ook de commissie AMTC ("commissie APG Asset Management en APG Treasury Center") die zich specifiek richtte op het toezicht op asset management binnen APG en een 'voorloper' was van de in 2016 geïnstalleerde raad van commissarissen van APG Asset Management (eis van de toezichthouder onder de

AIFMD vergunningsaanvraag) en invulling gaf aan de raad van commissarissen van APG Treasury Center. Voorafgaand hieraan zijn de statuten van APG Asset Management gewijzigd.

Raad van bestuur

De raad van bestuur heeft als taak APG te besturen en daarmee de collectieve verantwoordelijkheid voor het realiseren van de doelstellingen en strategie van APG, alsook voor de resultaatontwikkeling en de maatschappelijke aspecten van de onderneming. Tevens is de raad van bestuur verantwoordelijk voor de naleving van alle relevante wet- en regelgeving, het beheersen van de risico's en de financiering van de onderneming.

Directie dochters APG

De raad van bestuur delegeert bevoegdheden aan de directies van de dochterondernemingen: APG Rechtenbeheer NV, APG Diensten BV, APG Asset Management NV, Loyalis NV en APG Deelnemingen NV. De taakstelling en sturing van de directies door de raad van bestuur vindt plaats door beleid- en kaderstelling vanuit de raad van bestuur, die hierbij wordt ondersteund door de stafafdelingen welke in APG Groep NV zijn gepositioneerd. Binnen de dochters is er een verdere gedelegeerde bevoegdheid vanuit de directie naar het lijnmanagement.

Councils en commissies raad van bestuur

APG heeft commissies van functionele aard ingesteld, over de bedrijfsonderdelen heen, voor de uitvoering van taken die aan een lid van de raad van bestuur zijn toebedeeld. Er zijn vier van dergelijke Councils, te weten: de Finance & Risk Council, de Human Resources Council, de Information Technology Council en de Strategische Klanten Council. De belangrijkste werkzaamheden van een Council zijn het voorbereiden van de besluitvorming van de raad van bestuur en het bewaken van coherentie in de besluitvorming over de bedrijfsonderdelen heen.

Behalve door de Councils wordt de raad van bestuur voor risicobeheersing en –sturing bijgestaan door het risicocomité: het 'groeps'-risicocomité van de diverse risicocomités in de bedrijfsonderdelen. Dit 'groepscomité' bestaat uit de leden van de raad van bestuur en de directeuren van Group Risk en Compliance, Group Internal Audit en de CFRO van Loyalis en vergadert minimaal vier keer per jaar. De reden dat Loyalis als enige dochteronderneming deelneemt in de groepscomité heeft te maken met het feit dat Loyalis een aparte status heeft ten opzichte van de andere dochterondernemingen van APG. Loyalis heeft te maken met financiële risico's die niet gelden voor de andere APG dochterondernemingen.

Sleutelfuncties

APG beschikt over een compliancefunctie, risicomanagement functie en actuariële functie. Samen met de interne audit functie behoren deze functies tot de zogenaamde sleutelfuncties van APG.

Compliancefunctie

De compliancefunctie heeft onder andere tot taak te monitoren dat de bedrijfsvoering van APG in lijn is met de geldende wet- en regelgeving.

Risicomanagementfunctie

De risicomanagement functie heeft tot taak er op toe te zien dat de operationele en financiële risico's adequaat worden beheerst. De risicomanagement functie vervult een rol van het bevorderen en "challengen" van effectief risicomanagement binnen de organisatie, het verschaffen van risicomanagement kaders en richtlijnen, methoden en technieken, het ondersteunen van de raad van bestuur en directies bij de uitvoering van de kaders en het nemen van afgewogen beslissingen.

Actuariële functie

Binnen APG zijn de eigen actuariële risico's geïdentificeerd binnen het verzekeringsbedrijf. Om die reden is de actuariële functie bij het verzekeringsbedrijf belegd. De tweedelijns activiteiten zijn uitbesteed aan Willis Towers Watson.

Interne auditfunctie

De interne auditfunctie is apart gepositioneerd bij de Group Internal Audit (GIA) afdeling bij APG. Deze beoordeelt of de interne beheersmaatregelen in opzet, bestaan en werking effectief zijn. Zij ziet onder meer toe op de kwaliteit en effectiviteit van het functioneren van governance, risicobeheer en procesbeheersing en rapporteert daarover aan de directies van de APG business units, de raad van bestuur en het ARC (audit- en riskcommissie). De opdracht daarvoor wordt vastgelegd in het jaarlijks op te maken auditplan.

Meer informatie over de manier waarop corporate governance binnen APG is ingericht, is te vinden op www.apg.nl/corporategovernance.

B.1.2 Materiële veranderingen in het governancestelsel tijdens de rapportageperiode

In de rapportageperiode hebben zich geen materiële aanpassingen in het governancestelsel voltrokken.

B.1.3 Beloningsbeleid voor het bestuurlijke, beleidsbepalende of toezichhoudende orgaan en werknemers

APG en haar dochterondernemingen vallen onder diverse wet- en regelgeving op het gebied van beheerst belonen. APG volgt daarnaast de best practices van de Nederlandse Corporate Governance Code op het gebied van beheerst belonen. Onderstaande paragraaf is tevens vermeld op: www.apg.nl/corporategovernance.

APG beoogt een zorgvuldig en beheerst beloningsbeleid te hanteren dat past bij de strategie, risicobereidheid, doelstellingen en kernwaarden van APG. Het APG beloningsbeleid is gericht op een juiste balans tussen de korte en de lange termijnbelangen van APG en vooral ook op die van de stakeholders zoals de opdrachtgevers van APG en hun deelnemers.

De raad van bestuur alsmede het grootste deel van de APG medewerkers binnen en buiten cao komt niet in aanmerking voor variabele beloning. Uitsluitend voor specifieke functies binnen APG Asset Management is de variabele beloning in 2016 nog gehandhaafd.

Over het boekjaar 2016 is aan zes (2015: drie) medewerkers binnen APG Asset Management en haar buitenlandse dochterondernemingen een totale beloning toegekend van € 1 miljoen of meer. Al deze medewerkers zijn werkzaam buiten Nederland. Bij de bepaling van de totale beloning zijn zowel financiële en niet-financiële voordelen meegenomen die direct, dan wel indirect, aan medewerkers worden toegekend. Dat betekent dat naast vast salaris en variabele beloning ook overige personele lasten zijn meegenomen in de totale beloning. Het aantal medewerkers dat in enig jaar een totale beloning heeft van € 1 miljoen of meer, is onderhevig aan ontwikkelingen in wisselkoersen.

APG beschikt over een remuneratie- en selectiecommissie. Deze bereidt, binnen haar taakgebied, de besluitvorming van de raad van commissarissen voor. De remuneratie- en selectiecommissie heeft in ieder geval de volgende taken op het vlak van het beloningsbeleid:

- a. Het doen van een voorstel aan de raad van commissarissen betreffende het te voeren algemene bezoldigingsbeleid voor de bezoldiging van de leden van de raad van bestuur, met inachtneming van de beginselen voor een beheerst bezoldigingsbeleid.
- b. Het doen van een voorstel inzake de bezoldiging van de individuele leden van de raad van bestuur aan de raad van commissarissen.
- c. Het opmaken van een remuneratierapport.

Governance beloningsbeleid

De verantwoordelijkheid voor het toepassen van voorschriften inzake beheerst belonen ligt bij de raad van bestuur van APG. Jaarlijks beoordeelt een toetsingscommissie van APG of het gevoerde beloningsbeleid de juiste werking heeft, conform wet- en regelgeving is, aanpassing behoeft en of de geïdentificeerde risico's worden beheerst. Het verzekeringsbedrijf en vermogensbeheerder van APG hebben een eigen toetsingscommissie.

De toetsingscommissies zijn ingesteld ter ondersteuning van de raad van bestuur en de remuneratiecommissie. Binnen de commissies werken de controlefuncties HR, Risk Management, Legal en Compliance actief samen bij het ontwerp, toezicht en monitoring van het beloningsbeleid. De interne accountant is geen lid van deze commissies en voert periodiek onafhankelijk onderzoek uit naar het ontwerp, de invoering en de toepassing van het beloningsbeleid.

Identified staff

Het beloningsbeleid van APG ziet toe op de vereiste voorwaarden geldend voor medewerkers die een materiële invloed kunnen hebben op het risicoprofiel van APG dan wel een onderdeel van APG. De volgende groepen medewerkers zijn aangewezen als 'Identified Staff':

- leden van de raad van bestuur;
- lijn- en stafdirecteuren direct rapporterend aan de raad van bestuur;
- leidinggevend in een controlefunctie;
- overige medewerkers die op grond van de aard en inhoud van de werkzaamheden een materiële invloed hebben op het risicoprofiel van de organisatie.

B.2 Informatie over deskundigheid- en betrouwbaarheid

De raad van bestuur van APG bestaat uit een voorzitter, Chief Financial & Risk Officer, Chief Operations Officer en een Chief Investment Officer. Dit zijn de dagelijkse beleidsbepalers van APG en de dochtermaatschappijen. De deskundigheid en betrouwbaarheid van de afzonderlijke raad van bestuursleden wordt door de DNB getoetst.

In de functieomschrijvingen van de raad van bestuur functies zijn duidelijke en hoge deskundigheidseisen opgenomen.

APG stelt de volgende eisen ten aanzien van vakbekwaamheid, kennis en deskundigheid aan de leden van de raad van bestuur:

- sterke persoonlijkheid met focus op kwaliteit en resultaat, oog voor commerciële en marketing doelstellingen, stelt klantbelang centraal en is een uitgesproken teamspeler;
- heeft een afgeronde academische of soortgelijke opleiding, aangevuld met relevante opleidingen/ervaring op het gebied van management en personeelszaken, pensioen, verzekeringen, financiën en financiële markten;
- heeft aantoonbare resultaten neergezet in een zware leidinggevende rol binnen de financiële dienstverlening;
- is complementair aan het team van de raad van bestuur;
- kan naar buiten optreden, communicatief sterk;
- is in staat klanten en personeel aan zich te binden;
- is bekend met de verschillende posities van de stakeholders;
- kent de maatschappelijke posities (van onder andere sociale partners);
- heeft kennis van de wijze waarop de nationale toezichthouders (bijv. DNB) functioneren;
- kent de politieke besluitvormingsprocessen;
- beschikt over sterk bindend vermogen;
- heeft een pragmatische instelling.

Met permanente educatie worden kennis en vaardigheden up to date gehouden. Door de remuneratie- en selectiecommissie worden de leden van de raad van bestuur beoordeeld. Geconstateerde onregelmatigheden worden aan de DNB gemeld.

Introductieprogramma en doorlopende training raad van commissarissen

Elk lid van de raad van commissarissen volgt ter voorbereiding aan de toetsing door de toezichthouder(s) en/of na zijn benoeming een door de vennootschap samengesteld introductieprogramma, waarin onder andere aandacht wordt besteed aan:

- algemene financiële, sociale, pensioen(uitvoerings)gerelateerde en juridische zaken;
- de financiële verslaggeving door de vennootschap;
- specifieke aspecten die eigen zijn aan de vennootschap en haar ondernemingsactiviteiten;
- de verantwoordelijkheden van de leden van de raad van commissarissen.

De raad van commissarissen beoordeelt jaarlijks op welke onderdelen leden van de raad van commissarissen gedurende hun benoemingsperiode behoefte hebben aan nadere training of opleiding.

In 2016 hebben op twee separate dagen permanente educatiesessies plaatsgevonden voor de raad van commissarissen. Externe sprekers hebben de commissarissen onder andere meegenomen in (buitenlandse) trends in asset management, deelnemerscommunicatie & innovatie, een Management Drives-assessment en bestuurders- en commissarissen-aansprakelijkheid.

Jaarlijkse evaluatie raad van commissarissen

De raad van commissarissen bespreekt eenmaal per jaar buiten aanwezigheid van de leden van de raad van bestuur zijn eigen functioneren, het functioneren van de afzonderlijke commissies van de raad van commissarissen en dat van de individuele leden van de raad van commissarissen, en de conclusies die hieraan moeten worden verbonden. Tevens wordt het gewenste profiel en de samenstelling en competentie van de raad van commissarissen besproken. Indien de raad van commissarissen daartoe besluit, zal een externe deskundige worden ingeschakeld om de raad van commissarissen bij te staan bij de jaarlijkse evaluatie.

Performance management

APG hanteert een performance management cyclus (de HR Cyclus) die is gebaseerd op prestatiecriteria die worden vastgesteld. De prestatiecriteria bestaan uit kwantitatieve en kwalitatieve doelen alsook individuele en collectieve doelen die bijdragen aan de realisatie van jaarplannen en de lange termijn doelstellingen van de organisatie. De afspraken omtrent prestatiecriteria, de eventuele wijzigingen die in de loop van de tijd daarin optreden en de (her)beoordeling worden zorgvuldig vastgelegd.

Aan de hand van deze HR cyclus wordt ook de geschiktheid en betrouwbaarheid van de sleutelfunctionarissen gemonitord. De sleutelfunctionarissen zijn daarnaast PE-plichtig bij hun beroepsvereniging. De tweedelijns actuariële functie is uitbesteed. Jaarlijks vindt een evaluatie op het functioneren van deze functie plaats.

B.3 Risicomanagementsysteem inclusief de beoordeling van het eigen risico en de solvabiliteit

APG integraal risicomanagement

APG hanteert een integraal risicomanagement-raamwerk om een integere en beheerste bedrijfsvoering te waarborgen en het management te ondersteunen bij het op een bewuste en verantwoorde manier beheersen en rapporteren van risico's. In 2016 is het integraal risicomanagement-raamwerk verder doorontwikkeld voor een aantal risicogebieden, waaronder compliance, informatiebeveiliging en financiële verslaggeving. Dit heeft geleid tot een beter inzicht in het risicoprofiel.

Vanaf het verslagjaar 2016 neemt APG een 'In Control Statement' op in het bestuursverslag van het Jaarverslag van APG, waarin APG verklaart ten aanzien van de financiële verslaggevingsrisico's dat de interne risicobeheersings- en controlesystemen een redelijke mate van zekerheid geven dat de geconsolideerde jaarrekening APG (Dutch GAAP) geen onjuistheden van materieel belang bevat en dat de risicobeheersings- en controlesystemen in het verslagjaar naar behoren hebben gewerkt.

Risicomanagement maakt integraal onderdeel uit van de bedrijfsvoering en businessplancyclus. Het risicoraamwerk omvat de risicomanagementorganisatie, het risicomanagementproces, de risicobereidheid, de risicocategorieën en het vereist kapitaal.

Risicomanagementorganisatie

De rollen en verantwoordelijkheden voor het managen en beheersen van risico's zijn op het, algemeen geaccepteerde, Three Lines of Defense-model gebaseerd. Dit model wordt ondersteund door een adequate governance, waarin de risicocomités en de audit- en riskcommissie van de raad van commissarissen er op toezien dat de integrale verantwoordelijkheid voor de risicobeheersing is gewaarborgd.

Risicomanagementproces

Het risicomanagementproces is een continu proces. Het bestaat uit de stappen identificeren, evalueren, beheersen en bewaken, waarbij de risicomanagement- en compliancefunctie een ondersteunende en kritisch uitdagende rol heeft. Risico's worden geëvalueerd ten opzichte van de risicobereidheid, zo nodig worden (aanvullende) maatregelen geïmplementeerd. Het bewaken van het risicoprofiel en de effectiviteit van de beheersing gebeurt door (of onder verantwoordelijkheid van) een risico-eigenaar.

ORSA

Het verzekeringsbedrijf voert jaarlijks of bij significante wijzigingen in het risicoprofiel een ORSA uit. De ORSA stelt de directie van het verzekeringsbedrijf in staat om verantwoordelijkheid te nemen voor het creëren van rendement en kapitaal, alsmede het beheersen van de risico's in de context van de bedrijfsstrategie. De ORSA bevat daarom de volgende elementen: bedrijfsstrategie, risicoprofiel en solvabiliteitsvereisten en kapitaal.

De ORSA voor APG wordt voor het eerst in 2017 uitgevoerd, omdat APG pas vanaf 1 januari 2017 onder het groepstoezicht van DNB valt.

Risicobereidheid/-strategie

De risicobereidheid is de maximale (negatieve) impact die APG bereid is te accepteren bij het nastreven van de (strategische) doelstellingen. De risicobereidheid van APG is vastgesteld voor zeven elementen waarop risico's impact kunnen hebben: voortbestaan, reputatie, relatie, solvabiliteit, integriteit, dienstverlening en klanttevredenheid. Op businessunit niveau vindt de verdere uitwerking van de risicobereidheid plaats in tolerantiegrenzen en risicokaders voor specifieke risico's overeenkomstig het APG Integraal Risicomanagement.

Risicorapportage

Iedere businessunit rapporteert per kwartaal over het risicobeeld van de APG key risico's aan het Risicocomité van de eigen businessunit. Deze rapportage omvat een eenduidige onderbouwing van het risicobeeld en wordt er een toelichting gegeven op de genomen of voorgestelde acties en de voortgang daarop. De toelichting op de beheersing van de financiële risico's van het verzekeringsbedrijf zijn eveneens onderdeel van dit risicobeeld. Group Risk & Compliance rapporteert ieder kwartaal het risicobeeld van APG aan het risicocomité APG en APG Audit- en Riskcommissie.

Voor 2016 heeft APG de volgende key risico's vastgesteld:

Risicocategorie	APG key risico
1. Strategisch risico	Politiek risico Bedrijfsmodelrisico Aanpassingsrisico Publiciteitsrisico
2. Operationeel	Overschrijding afspraken met opdrachtgevers Besturingsrisico Adviesrisico Samenstelling personeelsbestand Mutatierisico Modelrisico Productontwikkelingsrisico Uitbestedingsrisico van APG Informatievoorziening strategie Informatiebeveiliging Bedrijfscontinuïteit Programma- en projectrisico Aansprakelijkheidsrisico
3. Financieel	Arbeidsongeschiktheids- en WW risico Spreadrisico Renterisico Langlevenrisico
4. Compliance	Naleving wet- en regelgeving Integriteitsrisico
5. Verslaggeving	Verslaggevingsrisico

Solvabiliteitskapitaalvereiste

APG streeft ernaar voldoende eigen kapitaal beschikbaar te hebben voor het opvangen van (financiële) schade en verliezen die uit de geïdentificeerde risico's voortvloeien. De toereikendheid van de hoeveelheid kapitaal wordt mede bepaald aan de hand van de per entiteit relevante en van toepassing zijnde toezichtsvereisten.

De Solvency Capital Requirement (SCR) ratio kent een hoge mate van volatiliteit omdat bij de berekening velen factoren een rol spelen. Onder andere de renteontwikkelingen vormen een bron van volatiliteit. Specifiek voor het schadebedrijf is de SCR ratio gevoelig voor de aannames op het gebied van arbeidsongeschiktheidskansen en kansen op het gebied van herintreding van (gedeeltelijk) arbeidsongeschikten. Voor het levenbedrijf is de SCR ratio gevoelig voor de aannames op het gebied van het langlevensrisico en de verlenging van polissen. Voor zowel het schadebedrijf als het levenbedrijf leiden wijzigingen in kostenveronderstellingen tot volatiliteit in de SCR ratio.

APG monitort haar kapitaalpositie en de ontwikkeling van de solvabiliteitsratio's, alsmede de kapitaalpositie en ontwikkeling van de solvabiliteitsratio's van haar business units / entiteiten. Eventuele te nemen maatregelen worden besproken in de risicocomités en ter goedkeuring voorgelegd aan de raad van commissarissen.

APG voldoet in 2016 op groeps- en bedrijfszonderdeelniveau aan de (minimale) externe kapitaaleisen om onder de huidige en toekomstige omstandigheden de risico's het hoofd te bieden. De interne kapitaaleisen worden in 2017 vastgesteld in samenhang met de nog uit te voeren ORSA.

B.4 Interne controlesysteem

APG heeft taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van interne beheersing beschreven in het risicogovernance-beleid. De rollen en verantwoordelijkheden voor het managen en beheersen van risico's zijn op het, algemeen geaccepteerde, Three Lines of Defense-model gebaseerd:

- De eerste lijn wordt gevormd door de raad van bestuur, de directies en de lijnorganisatie. De eerste lijn is primair verantwoordelijk voor het onderkennen van risico's en de beheersing daarvan.
- De tweede lijn is een zelfstandig gepositioneerde risicomanagement- en compliancefunctie op groeps- en business-unit niveau. In generieke zin is de tweede lijns rol het bevorderen en 'challengen' van effectief risicomanagement binnen de organisatie, het verschaffen van kaders en richtlijnen, methoden en technieken voor een effectief risicomanagement en beheersing, het ondersteunen van de raad van bestuur (primaire rol van Group Risk & Compliance) en directies bij de uitvoering van de kaders en het nemen van afgewogen beslissingen.
- De derde lijn wordt ingevuld door Group Internal Audit. Group Internal Audit ondersteunt op een onafhankelijke wijze de raad van bestuur, directies en raad van commissarissen van APG bij de beheersing en besturing van de organisatie. Group Internal Audit verstrekt zekerheid over de effectiviteit en betrouwbaarheid van de bedrijfsprocessen, het compliant zijn met de relevante interne en externe wet- en regelgeving alsmede realisatie van de strategische doelstellingen en daarover ook te adviseren.

Risicocomités

Risicocomités van APG zijn samengesteld uit de eerste, tweede en derde lijns functionarissen en hebben als belangrijkste verantwoordelijkheid om namens de raad van bestuur en directies het integrale risicoprofiel en interne beheersing te monitoren en bewaken aan de hand van de risicobereidheid. Daarnaast is het besluiten over aanvullende risicomitigerende maatregelen bij benadering of overschrijding van de risicobereidheid een kerntaak.

De businessunits van APG hebben eigen risicocomités. Deze risicocomités zijn verantwoordelijk voor het monitoren en evalueren van het risicoprofiel van hun bedrijfszonderdeel. Het risicocomité APG is samengesteld uit de voltallige raad van bestuur, de directeur Group Risk & Compliance, de directeur Group Internal Audit en, op uitnodiging, de Chief Financial & Risk Officer van Loyalis. De Chief Financial & Risk Officer van APG is voorzitter van het risicocomité APG en de voorzitter van de raad van bestuur van APG is plaatsvervangend voorzitter.

Raad van commissarissen

De taak van de raad van commissarissen is het houden van toezicht op het beleid van de raad van bestuur van APG en de algemene gang van zaken betreffende APG en de met haar verbonden onderneming en de raad van bestuur met raad terzijde staan. Het toezicht op het beleid van de raad van bestuur omvat in het kader van de interne controle in ieder geval:

- i. de strategie en de risico's (waaronder het compliance risico) verbonden aan de ondernemingsactiviteiten;
- ii. de opzet, werking en effectiviteit van de interne risico-beheersings- en controlesystemen;
- iii. de integriteit en kwaliteit van de financiële verslaggeving.

De raad van commissarissen wordt in haar taakuitoefening geadviseerd door de audit- en riskcommissie. Deze commissie bereidt de besluitvorming van de raad van commissarissen voor over het toezicht op de integriteit en kwaliteit van de financiële verslaggeving van APG en op de effectiviteit van de interne risicobeheersings- en controlesystemen van APG.

Business planning

In de business planning worden jaarlijks de verwachtingen en financiële kaders voor de komende drie jaar geformuleerd en vastgesteld. De begroting komt vanuit de business units tot stand door kaderstelling vanuit de raad van bestuur met consultatie van de councils en wordt achtereenvolgens vastgesteld door de raad van bestuur en raad van commissarissen.

Performance review en Control

Performance review en control betreft het maandelijks rapporteren omtrent de realisatie versus begroting zoals in de business planning vastgesteld, het analyseren van de ontwikkelingen en het bijsturen van de financiële ontwikkelingen van APG gedurende het jaar. Het proces 'performance review en control' wordt binnen APG vorm gegeven door middel van de APG managementrapportage en de integrale management rapportages (IMR) van de businessunits. Via de managementrapportage op groeps- en dochterniveau wordt verantwoording afgelegd over de realisatie van de in de businessplanning vastgelegde doelen. Daarnaast vinden er maandelijks resultaatbesprekingen plaats tussen de Finance afdeling en de Chief Financial & Risk Officers / business controllers van de business units. Per kwartaal vinden er reviews plaats tussen de voorzitter van de raad van bestuur en Chief Financial & Risk Officer en de directies van de businessunits. Dit laatste zijn de zogenaamde Q reviews.

Compliance

De compliancefunctie is bij APG belegd bij de afdeling Group Risk & Compliance. Deze afdeling ressorteert rechtstreeks onder de Chief Financial & Risk Officer van APG. De taken en bevoegdheden die bij deze taakstelling behoren zijn vastgelegd in een Compliance Charter. Compliance is geïntegreerd in het risicomangement systeem van APG. Op APG niveau bewaakt de Chief Compliance Officer van APG en per business unit de decentrale compliance officer het compliance risicoprofiel van APG.

De verantwoordelijkheden van de compliancefunctie betreft:

- het effectief toezicht houden op, adviseren en rapporteren over de beheersing van het compliance risico;
- het monitoren van de ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving;
- het toezicht houden op een integere bedrijfsvoering;
- het opstellen, uitdragen, onderhouden en het toezien op de naleving van compliance beleid;
- het toezien op de deugdelijkheid en effectiviteit van interne compliance regels en procedures.

Decentraal rapporteert de compliance officer ieder kwartaal aan de eigen directie en aan de Chief Compliance Officer van APG over de beheersing van de compliance risico's binnen het bedrijfsonderdeel. Op APG niveau rapporteert de Chief Compliance Officer ieder kwartaal aan de raad van bestuur over de beheersing van de integrale compliance risico's met betrekking tot APG.

Verantwoording

De rapportagestromen volgen de governance structuur van APG. Via een cascadering rapporteert het lijnmanagement aan de directies, die op hun beurt rapporteren aan de raad van bestuur. De councils vervullen, ieder voor hun eigen expertise, een adviserende rol voor de raad van bestuur en een challenge rol richting de business units. De councils ondersteunen een kwalitatief hoogstaande besluitvorming en sturing door de raad van bestuur. De raad van bestuur legt vervolgens verantwoording af aan de raad van commissarissen die op die wijze mede invulling geeft aan haar toetsende rol. De commissies van de raad van commissarissen ondersteunen deze raad zodat deze haar taken efficiënt en effectief kan vervullen.

B.5 Interne auditfunctie

De interne auditfunctie is belegd bij Group Internal Audit. De interne auditfunctie is onafhankelijk gepositioneerd onder de raad van bestuur van APG, de raad van commissarissen en de directies van diverse business units binnen APG. Group Internal Audit ondersteunt deze bij de beheersing en besturing van de organisatie, inclusief de interne en externe verantwoording daarover.

De verantwoordelijkheden, bevoegdheden, (reikwijdte van de) werkzaamheden en waarborgen ten behoeve van de onafhankelijkheid van Group Internal Audit zijn vastgelegd in het auditcharter.

Group Internal Audit geeft invulling aan haar jaarplan op basis van haar eigen risicoanalyse. Daarnaast wordt input voor het jaarplan geleverd door de raad van bestuur van APG, de directies van de dochtermaatschappijen van APG, de audit- en riskcommissie van de raad van commissarissen van APG en de externe accountants. Verzoeken en opdrachten van opdrachtgevers en toezichthouders worden via de raad van bestuur van APG ingebracht. Het jaarplan wordt vastgesteld door de raad van bestuur van APG en goedgekeurd door de audit- en riskcommissie van de raad van commissarissen van APG.

Onafhankelijkheid/objectiviteit en geheimhouding

Medewerkers van Group Internal Audit worden gehouden aan de Verordening Gedrags- en Beroepsregels Accountants (VGBA) en de Verordening inzake de Onafhankelijkheid van accountants bij assurance opdrachten (ViO). De naleving van gedragsregels is voor deze medewerkers geëxpliciteerd door de voorgeschreven ondertekening van de Code of Conduct van APG. Verder heeft Group Internal Audit een specifieke geheimhoudingsverklaring en onafhankelijkheidsverklaring. Daarnaast is voor sommige medewerkers de insiderregeling van toepassing.

B.6 Actuariële functie

Als een van de vier sleutelfuncties heeft het actuaariaat een belangrijke rol bij de tariefstelling van producten, waarden van verplichtingen, herverzekeren van grote risico's, asset liability management en het inregelen van actuariële rekenregels in offerte en materie systemen.

APG heeft geen eigen actuariële staffunctie. Binnen APG zijn de eigen actuariële risico's geïdentificeerd binnen het verzekeringsbedrijf. Om die reden is de actuariële functie bij het verzekeringsbedrijf belegd. De tweedelijns activiteiten zijn uitbesteed aan Willis Towers Watson.

B.7 Uitbesteding

APG heeft een uitbestedingsbeleid dat de wijze beschrijft waarop APG omgaat met uitbesteding.

Onder uitbesteding wordt verstaan het verlenen van een opdracht aan een externe partij of aan een ander(e) onderdeel/afdeling binnen APG tot het verrichten van werkzaamheden die:

- deel uitmaken van of voortvloeien uit de (primaire) werkzaamheden; of
- deel uitmaken van de wezenlijke bedrijfsprocessen die de (primaire) werkzaamheden ondersteunen.

De term "uitbesteding" behelst tevens onderuitbesteding. Bij onderuitbesteding moet APG akkoord gaan en dient deze conform de voorschriften ten aanzien de uitbesteding zelf te geschieden.

In het uitbestedingsbeleid beschrijft de randvoorwaarden voor risicobeheersing, eindverantwoordelijken, zeggenschap, voorwaarden voor uitbesteding, wet- en regelgeving, besluitvormingsprocessen, governance en monitoring.

Ook dient er aan de beleidsmatige cyclus te worden voldaan. Deze bestaat uit het selectieproces, de governance en monitoring. Hiervoor zijn kwalitatieve eisen aan het selectieproces gesteld, zijn de belangrijkste governanceaspecten vastgelegd en is opgenomen waaraan monitoring van de uitbesteding moet voldoen.

B.8 Overige informatie

Overige materiële informatie over het governancestelsel is niet van toepassing.

C. Risicoprofiel

APG geeft hoge prioriteit aan risicobeheersing en hanteert een integraal risicomanagement-raamwerk om een integrale en beheerste bedrijfsvoering te waarborgen en het management te ondersteunen bij het op een bewuste en verantwoorde manier beheersen en rapporteren van risico's. Gedegen risicomanagement stelt APG in staat bedrijfsdoelstellingen te behalen en te kunnen blijven voldoen aan verplichtingen. Hiertoe heeft APG het risicomanagement dusdanig ingericht dat het risico's kan identificeren, waarderen en beheersen, op een continue basis monitoren en waar nodig acties te ondernemen wanneer risicoblootstellingen veranderen.

APG streeft ernaar om het risicokader dat voor de bedrijfsvoering wordt gehanteerd zoveel mogelijk te laten aansluiten op de relevante prudentiële regelgeving. Binnen dit risicokader onderkent APG financiële en niet-financiële risico's. Financiële risico's worden gedefinieerd als risico's die inherent zijn aan de beleggings- en verzekeringsportefeuille. Niet-financiële risico's worden onderverdeeld in operationele, strategische, compliance en verslaggevingsrisico's.

In de Solvency II regelgeving staat de bepaling van de solvabiliteit van verzekeraars centraal. In de standaard methodiek van Solvency II is het uitgangspunt dat financiële en niet-financiële risico's leiden tot een vermogensbeslag. Voor APG is, gezien het feit dat APG buiten het verzekeringsbedrijf geen verzekeringsactiviteiten verricht, de bepaling van de vereiste solvabiliteit grotendeels gebaseerd op de vereiste solvabiliteit van het verzekeringsbedrijf.

Naast de verzekeringsactiviteiten voert APG ook vermogensbeheeractiviteiten uit voor rekening en risico van zijn opdrachtgevers onder de vlag van APG Asset Management. Op de vermogensbeheeractiviteiten zoals die door APG Asset Management worden uitgevoerd zijn de Capital Requirements Regulation (CRR) en de Capital Requirements Directive IV (CRD IV) van toepassing. In de bepaling van de solvabiliteit is het kapitaalbeslag van APG Asset Management voortvloeiende uit de CRR en CRD IV additioneel meegenomen.

Buiten de risico's vanuit de bovengenoemde verzekerings- en vermogensbeheeractiviteiten, de pensioenuitvoeringsactiviteiten, is volgens de Solvency II regelgeving voor APG slechts sprake van markt- en tegenpartijrisico. Deze risico's zijn beperkt. Het operationele risico voor APG, zoals vanuit de pensioenbeheeractiviteiten, wordt niet meegenomen in het solvabiliteitsbeslag omdat het operationeel risico in de Solvency II richtlijnen uitsluitend betrekking heeft op de verzekeringstechnische risico's. APG houdt rekening met de operationele risico's van de overige activiteiten door het aanhouden van een additionele kapitaalbuffer.

Het solvabiliteitskapitaalvereiste onder Solvency II, de SCR, is opgebouwd uit kapitaalvereisten voor verschillende risicocategorieën. Deze kapitaalvereisten zorgen ervoor dat onverwachte verliezen die veroorzaakt kunnen worden door de verschillende financiële risico's kunnen worden opgevangen. Deze risico's worden gekwantificeerd op basis van het verlies dat zich eens in de tweehonderd jaar zou kunnen voordoen (de zogenaamde 99,5% zekerheid die wordt vertaald in de Value at Risk). Via correlatiematrixen wordt dit getotaliseerd tot het bedrag dat in een dergelijke worst case-situatie verloren zou kunnen gaan. APG hanteert voor de berekening van de kapitaalvereisten het standaardmodel onder Solvency II.

Voor APG vindt sturing van de solvabiliteit plaats middels het kapitaalbeheer. In hoofdstuk E is het kapitaalbeheer verder uitgewerkt.

In deze sectie wordt het risicoprofiel van APG behandeld aan de hand van de volgende risico's:

- verzekeringstechnisch risico (C.1);
- marktrisico (C.2);
- tegenpartijrisico (C.3);
- liquiditeitsrisico (C.4);
- operationeel risico (C.5);
- andere materiële (strategische) risico's (C.6).

De onderstaande tabel geeft de opbouw van de SCR van APG weer:

Solvabiliteitskapitaalvereiste APG (€ 1.000)	31-12-2016
Marktrisico (verzekeringsbedrijf + APG)	139.450
Tegenpartijrisico (verzekeringsbedrijf + APG)	31.302
Verzekeringstechnische risico's (verzekeringsbedrijf)	289.803
Diversificatie	-143.047
Basis Solvabiliteitskapitaalvereiste (BSCR)	317.508
Operationeel risico (verzekeringsbedrijf)	16.360
Verliescompensatievermogen van technische voorzieningen	-27.301
Verliescompensatievermogen van uitgestelde belastingen	-27.782
Solvabiliteitsbeslag Loyalis Sparen en Beleggen (verzekeringsbedrijf)	642
Solvabiliteitsbeslag APG Asset Management (MIFID / CRR)	130.000
Solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR)	409.427

Zoals blijkt uit bovenstaande tabel zijn de verzekeringstechnische risico's en het marktrisico materiële risico's.

De berekening van de basis solvabiliteitskapitaalvereiste (BSCR) van APG is bijna volledig gebaseerd op de BSCR van het verzekeringsbedrijf met daarbij de waarde van APG Asset Management. APG Asset Management is een MiFid gereguleerde activiteit die op basis van deze regelgeving een vereist vermogen van € 130 miljoen heeft. In onderstaande verschillenanalyse is een en ander inzichtelijk gemaakt.

Bronnenanalyse Solvabiliteitskapitaalvereiste (€ 1.000)	31-12-2016
SCR Loyalis	270.397
Toevoeging: marktrisico APG	5.990
Toevoeging: Tegenpartijrisico APG	13.825
Diversificatie APG Groep	-9.885
Toevoeging: Verliescompensatievermogen van uitgestelde belastingen APG	-900
Solvabiliteitsbeslag APG Asset Management	130.000
SCR APG Groep	409.427

Aangezien het solvabiliteitskapitaalvereiste voor APG Asset Management als een totaal bedrag is opgenomen, wordt in de volgende paragrafen geen specificatie gegeven.

C.1 Verzekeringstechnisch risico

Het verzekeringstechnisch risico betreft het risico dat toekomstige uitkeringen en kosten niet kunnen worden gedekt door premie- en beleggingsopbrengsten. Verzekeringstechnisch risico kan zich ook voordoen wanneer negatieve financiële gevolgen optreden doordat inadequate aannames zijn toegepast met betrekking tot de premiestelling en de voorzieningen en/of dat de schadebetalingen, de kosten en/of de ontwikkelingen van de voorzieningen in ongunstige zin afwijken van de aannames die zijn gebruikt bij de premiestelling en de reservering.

Het kapitaalvereiste voor het verzekeringstechnisch risico bedraagt ultimo 2016 € 290 miljoen vóór diversificatie en correcties voor verliesabsorberend vermogen van technische voorzieningen.

De belangrijkste verzekeringstechnische risico's voor het verzekeringsbedrijf zijn:

- Arbeidsongeschiktheidsrisico;
- Werkloosheidsrisico;
- Vervalrisico;
- Langlevenrisico;
- Kostenrisico.

De onderstaande tabel geeft een specificatie van de verzekeringstechnische risico's over 2016.

Verzekeringstechnische risico's (€ 1.000)	Levenbedrijf	Schadebedrijf	Totaal
Arbeidsongeschiktheidsrisico		92.002	92.002
Premie- en reserverisico		97.178	97.178
Vervalrisico	61.805	13.706	75.511
Langlevenrisico	51.471	5.059	56.531
Kostenrisico	34.437	12.613	47.050
Herzieningsrisico		20.294	20.294
Catastroferisico	6.581	7.642	14.223
Kortleven	12.222		12.222
Diversificatie	-53.796	-71.411	-125.207
Totaal	112.719	177.084	289.803

Omdat bovenstaande risico's zich redelijkerwijze niet gelijktijdig in de volle omvang zullen manifesteren, is er sprake van een diversificatie waardoor het uiteindelijke kapitaal voor verzekeringstechnische risico's lager is dan de som van de afzonderlijke bedragen. De diversificatie voor 2016 betreft € 125 miljoen.

Wij verwijzen naar de SFCR van het leven- schadebedrijf voor nadere informatie over de ontwikkeling van de verzekerings-technische risico's, risicobeperkende maatregelen en een specifieke toelichting op de risicogevoeligheid.

C.2 Marktrisico

Onder marktrisico wordt verstaan het effect dat veranderingen in marktprijzen hebben op de waarde van de bezittingen en verplichtingen en daarmee op het intrestresultaat. Het vervolg van deze paragraaf heeft grotendeels betrekking op de groep producten voor eigen rekening en risico van het verzekeringsbedrijf.

Hieronder wordt een samenvatting gegeven van de ontwikkeling van de marktrisico's. Wij verwijzen naar de SFCR van het leven- schadebedrijf voor nadere informatie. Indien het APG specifieke risico's betreffen wordt een nadere toelichting gegeven.

'Prudent person'-beginsel

De directie is verantwoordelijk voor het vaststellen van de voorwaarden en doelstellingen van het beleggingsbeleid waarbinnen de vermogensbeheerders mogen opereren. De voorwaarden en doelstellingen worden opgesteld conform het 'prudent person'-beginsel. Dit houdt in dat de activa van het verzekeringsbedrijf op een dusdanig wijze worden belegt dat aan de solvabiliteitseisen wordt voldaan. Hierbij wordt rekening gehouden met het risicoprofiel, risicotolerantie en bedrijfsstrategie.

Periodiek worden de uitvoering van het beleggingsbeleid en de naleving van de risicokaders en richtlijnen gemonitord, besproken en geëvalueerd. Voor beleggingen die gekoppeld zijn aan verzekeringsvoorzieningen wordt bewaakt dat deze op portefeuilleniveau passen bij de aard en looptijd van deze verplichtingen. Voor voorzieningen die hun waardeontwikkeling ontleen aan bepaalde activa of indices worden de beleggingen ook zodanig aangehouden.

In de beleggingsrichtlijnen is opgenomen dat derivaten alleen aangehouden mogen worden voor vermindering van risico's of doeltreffend portefeuillebeheer.

Kapitaalvereiste

Het kapitaalvereiste voor het marktrisico van APG bedraagt ultimo 2016 € 139 miljoen.

De belangrijkste risico's waar APG en het verzekeringsbedrijf aan blootgesteld zijn, betreffen:

- kredietopslag;
- vastgoed;
- aandelen;
- rente.

Kredietopslag

De vastrentendewaardenportefeuille van het verzekeringsbedrijf had eind 2016 een omvang van € 1,8 miljard.

De kredietkwaliteit van de gehele vastrentendewaardenportefeuille is verbeterd gedurende 2016.

Het vereiste kapitaal voor het kredietopslagrisico is afhankelijk van de marktwaarde, looptijd (duration) en kredietkwaliteit (rating). Het vereiste kapitaal voor kredietopslagen bedraagt ultimo 2016 € 73 miljoen.

Vastgoedrisico

Het verzekeringsbedrijf belegt via beleggingsfondsen in vastgoed. De onderliggende waarde van dit vastgoed bedraagt ultimo 2016 € 184 miljoen.

Het vereiste kapitaal voor het vastgoedrisico wordt bepaald door het berekenen van de impact op het aanwezige kapitaal bij een daling van de vastgoedprijzen met 25%. Het vereiste kapitaal voor vastgoed is € 46 miljoen.

Renterisico

Het verzekeringsbedrijf heeft een renterisico aan zowel de actief- als passiefzijde van de balans. Het vereiste kapitaal voor het renterisico wordt bepaald door het berekenen van de impact op het aanwezige kapitaal bij veranderingen in de rentecurve. Het grootste verlies na toepassing van een opwaartse schok of een neerwaartse schok van de rentecurve bepaalt het renterisico.

Impact verandering rentecurve (€ 1.000)	Netto	Activa	Passiva
Neerwaartse schok	14.761	61.227	46.466
Opwaartse schok	-36.739	-202.816	-166.077

Het verzekeringsbedrijf heeft meer rentegevoelige assets dan voorzieningen waardoor het gevoelig is voor opwaartse renteschokken en dus een kapitaalvereiste van € 37 miljoen vraagt.

Aandelenrisico

APG heeft deelnemingen die op basis van de Solvency II wetgeving dienen te worden geschokt in de berekening van het aandelenrisico. Deze deelnemingen worden geschokt tegen een percentage van 22%.

Het verzekeringsbedrijf belegt voor eigen rekening en risico niet in beursgenoteerde aandelen. Het verzekeringsbedrijf belegt wel in een infrastructuur beleggingsfonds (€ 32,1 miljoen). Verder wordt nog belegt in private equity (€ 19,6 miljoen).

Het vereiste kapitaal voor het aandelenrisico wordt bepaald door het berekenen van de impact op het aanwezige kapitaal van dalingen van aandelenprijzen. Hierbij worden zowel de activa als de passiva meegenomen. Beursgenoteerde aandelen die op gereguleerde markten verhandeld worden in EER of OECD-landen worden als type1 aangemerkt. Type 1-aandelen worden standaard met 39% geschokt. Aandelen die niet aan deze vereiste voldoen worden als Type 2 aangemerkt. Type 2-aandelen worden standaard met 49% geschokt. Het vereiste kapitaal is € 34 miljoen, bestaande uit € 27 miljoen voor de verzekeringsactiviteiten en € 7 miljoen voor de niet-verzekeringsactiviteiten zijnde APG Rechtenbeheer, APG Diensten en APG Deelnemingen.

c.2.1 Risicoconcentratie

Om risicoconcentraties binnen de vastrentende waarden te voorkomen heeft de beheerder limieten per uitgegeven lening, beleggingsfonds en uitgevende partij. Deze limieten zijn afgestemd op de Solvency II-richtlijnen voor het concentratierisico.

c.2.2 Risicobeperkende maatregelen

Het verzekeringsbedrijf past risico beperkende technieken toe op het gebied van:

- renterisico;
- valutarisico;
- kredietopslagrisico;
- interestresultaat.

Renterisico

Het rentebeleid gaat uit van een immunisatie van het renterisico door middel van renteswaps. Bij immunisatie worden de renteswaps zodanig aangekocht dat de rentegevoeligheid van de vastrentende portefeuille plus de renteswaps nagenoeg gelijk is aan de rentegevoeligheid van de verplichtingen.

Valutarisico

Het verzekeringsbedrijf dekt het valutarisico af met valutatermijncontracten.

Kredietopslag

Het verzekeringsbedrijf beheerst het kredietopslagrisico door de vermogensbeheerder een maximaal risicobudget (gemeten met ex-ante tracking error) ten opzichte van het mandje swaps (risicovrije rentetermijnstructuur) toe te kennen. Het mandje aan swaps is zo gekozen dat dit past bij de looptijd en rentegevoeligheid van de verzekeringsverplichtingen. Daarnaast zijn er afspraken gemaakt over welke instrumenten de beheerder mag inzetten en zijn er limieten op valuta (geen non-euro exposure) en het maximale belang in een lening of tegenpartij vastgesteld.

Interestresultaat

De ontwikkeling van het totale interestresultaat wordt ook beheerst met een risicobudget in de vorm van een ex-ante tracking error. De beleggingsportefeuille is zo geconstrueerd dat de beleggingen op zijn minst een resultaat behalen dat gelijk is aan de benodigde interest.

c.2.3 Risicogevoeligheden

De gevoeligheden van de Solvency II-ratio voor de belangrijkste marktrisico's zijn in onderstaande tabel weergegeven. De marktschokken zijn volgens de regels van het standaard model vastgesteld.

Gevoeligheid SII-ratio (in %-punt)	31-12-2016
Kredietopslag	-20
Kredietopslag (incl VA)	4
Vastgoed	-7
Rente	-8
Aandelen	-3

C.3 Tegenpartijrisico

Tegenpartijrisico betreft de kans op verliezen als gevolg van het onverwacht in gebreke blijven of verslechteren van de kredietwaardigheid van de tegenpartijen en debiteuren van de onderneming in de komende twaalf maanden. Het kapitaalvereiste voor het tegenpartijrisico bedraagt ultimo 2016 € 31,3 miljoen.

Voor de berekening van het tegenpartijrisico wordt onderscheid gemaakt tussen twee types tegenpartijtegenpartijrisico. Type 1 betreft exposures waar in principe diversificatie beperkt is en de tegenpartij in het algemeen een kredietrating heeft. Type 2 betreft exposures die meestal gediversifieerd zijn en waarvan de tegenpartij in het algemeen geen rating heeft. Het vereiste kapitaal voor het tegenpartijrisico van € 31 miljoen is op te delen naar € 20 miljoen type 1-tegenpartijrisico en € 13 miljoen type 2-tegenpartijrisico en € 2 miljoen diversificatie.

Wij verwijzen naar de SFCR van het leven- en schadebedrijf voor een nadere analyse.

Vorderingen op banken en opdrachtgevers APG

Het tegenpartijrisico op banken heeft betrekking op direct opvraagbare saldi op bankrekeningen en kortlopende deposito's. Verder is het tegenpartijrisico op debiteuren voor APG beperkt tot vorderingen op opdrachtgevers hetgeen een minimaal risico met zich meebrengt. Het totale tegenpartijrisico van APG, exclusief verzekeraar en Asset Management, bedraagt € 14 miljoen.

C.3.1 Risicobeperkende maatregelen

Het tegenpartijrisico wordt beheerst door de toepassing van maximumlimieten, minimale rating vereisten, het opvragen van onderpand en het gebruik maken van een centrale clearing-organisatie.

C.3.2 Risicogevoeligheid

De gevoeligheden van de Solvency II-ratio voor de belangrijkste tegenpartijrisico's zijn in onderstaande tabel weergegeven.

Gevoeligheid SII-ratio (in %-punt)	31-12-2016
Banktegoeden	-2
Hypotheken	-2

De gevoeligheden zijn bepaald door de impact van het optreden van een tegenpartijrisicoschok op de Solvency II-ratio te berekenen. De tegenpartijrisicoschokken zijn volgens de regels van het standaard model vastgesteld.

C.4 Liquiditeitsrisico

Onder liquiditeitsrisico wordt verstaan het risico dat een onderneming niet in staat is om de financiële middelen te verkrijgen die nodig zijn om te voldoen aan de verplichtingen die verband houden met financiële instrumenten.

Naast het aanhouden van voldoende liquide middelen om aan de korte termijn liquiditeitsbehoefte te voldoen, belegt het verzekeringsbedrijf een groot deel van de vastrentende waarde portefeuille in liquide leningen (staatsleningen van euro kernlanden en bedrijfsobligaties met korte looptijden).

Beleggingen in onroerendgoed, private equity en infrastructuur kunnen niet op korte termijn te gelde worden gemaakt. Met de per saldo resulterende liquiditeitspositie kon het verzekeringsbedrijf ruimschoots voldoen aan de liquiditeitsbehoefte voortvloeiend uit de reguliere business c.q. samenhangend met de aangehouden derivatenposities.

Liquiditeitsrisico kan mede ontstaan doordat een financieel actief niet snel kan worden verkocht tegen nagenoeg de reële waarde. Het risico wordt beperkt door de overtollige liquide middelen uitsluitend kortlopend uit te zetten bij goed bekend staande financiële instellingen.

Het liquiditeitsrisico is geen onderdeel van de solvabiliteitskapitaalvereiste conform het Solvency II standaardmodel.

C.5 Operationeel risico

Conform de berekening van de solvabiliteitskapitaalvereiste volgens het Solvency II standaardmodel wordt uitsluitend een kapitaalbeslag bepaald voor de operationele risico's voortvloeiende uit de verzekeringsactiviteiten van APG. Dit impliceert dat in deze berekening geen rekening wordt gehouden met operationele risico's van de niet-verzekeringsactiviteiten. Voor deze risico's wordt voor APG Asset Management een kapitaalbuffer aangehouden. Op APG niveau wordt ook additioneel kapitaal aangehouden voor de operationele risico's van de overige bedrijfsactiviteiten. Dit additionele kapitaal is geen onderdeel van de Solvency II kapitaalberekening.

Operationele risico's

De toenemende complexiteit van de pensioenregelingen (die APG voor haar opdrachtgevers uitvoert) en de impact van de strategische vernieuwingstrajecten zijn in belangrijke mate van invloed op het operationeel risicoprofiel. De toenemende complexiteit van pensioenregelingen verhoogt het risico op fouten in de uitvoering en zorgt voor extra druk op uitvoeringskosten. Het succesvol afronden van noodzakelijke veranderprogramma's veroorzaakt groepsbreed aanhoudende druk op de reguliere werkzaamheden. De dreiging op het gebied van informatiebeveiliging (waaronder cybercrime) is onveranderd hoog. APG investeert continu om goed op deze risico's voorbereid te zijn.

Compliance risico's

Onderwerpen op het gebied van integriteit (zoals belangenverstrengeling, beloningen, corruptie en fiscale mores) krijgen veel publiciteit. Er worden steeds hogere eisen gesteld aan een deugdelijke governance, integer gedrag en een integere cultuur. Dit gaat verder dan (alleen) het naleven van wet- en regelgeving. APG besteedt als onderdeel van het reguliere risicomanagementproces onverminderd veel aandacht aan compliance inclusief integriteit. Zo zijn in 2016 onder meer de gedragscode en het integriteitsbeleid herzien en is de integriteitsrisicoanalyse opnieuw uitgevoerd.

Aanvullende Solvency II risico's zal APG gedurende het ORSA proces in 2017 identificeren. In afwachting van de ORSA houdt APG bovenop het vereist vermogen van € 409 miljoen kapitaal aan voor niet nader gekwantificeerde risico's.

C.6 Overige materiële risico's

Strategische risico's

Het strategisch risico wordt gedomineerd door de mogelijke gevolgen van individualisering, noodzaak tot kostenverlaging en waarborgen van voldoende rendement in een laagrentende omgeving. Bij de herijking van de strategie in 2016, heeft de raad van bestuur expliciet rekening gehouden met de risico's die deze externe ontwikkelingen met zich mee brengen. Bij de inrichting van het besturingsmodel wordt de balans tussen behoud van kwaliteit en continuïteit van de bestaande dienstverlening enerzijds en strategische vernieuwing en innovatie anderzijds nadrukkelijk in ogenschouw genomen.

Verslaggevingsrisico's

APG heeft een stelsel van beheersingsmaatregelen ingericht om de financiële verslaggevingsrisico's te beheersen. Vanwege de ambitie van APG om met ingang van het jaarverslag 2016 een In Control Statement op te nemen in het jaarverslag zijn de risicobeheersings- en controlesystemen geëvalueerd en gedurende 2016 (her-)ingericht in lijn met de implementatie van een nieuw financieel systeem. Hierdoor is de werking van de risicobeheersings- en controlesystemen niet het gehele jaar vastgesteld. APG heeft aanvullende en mitigerende maatregelen getroffen, waardoor het financiële verslaggevingsrisico is gemitigeerd en met een redelijke mate van zekerheid is vastgesteld dat het jaarverslag van APG geen onjuistheden van materieel belang bevat.

De overige materiële risico's zijn geen onderdeel van de solvabiliteitskapitaalvereiste conform het Solvency II standaardmodel.

C.7 Overige informatie

Alle materiële informatie over het risicoprofiel is beschreven in de paragrafen C.1 tot en met C.6. Als gevolg hiervan zijn er geen bijzonderheden te melden.

D. Waardering voor solvabiliteitsdoeleinden

Dit hoofdstuk bevat informatie betreffende de waardering van de balansonderdelen. Voor elk balansonderdeel zijn de grondslagen, methoden en belangrijkste veronderstellingen opgenomen die gebruikt zijn voor de waardering van de Solvency II cijfers.

Voor elk balansonderdeel afzonderlijk is een kwantitatieve en een kwalitatieve verklaring voor de materiële verschillen tussen de waardering volgens Solvency II en de waardering volgens Dutch GAAP opgenomen. APG heeft de jaarrekening opgesteld op basis van in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving en de wettelijke bepalingen inzake de jaarrekening, zoals opgenomen in Titel 9 Boek 2 Burgerlijk Wetboek (Dutch GAAP). Indien de waarderingsgrondslagen voor Solvency II en Dutch GAAP gelijk zijn (of niet materieel) afwijken worden deze niet apart verklaard.

Waardering algemeen

De waarderings van de balansonderdelen zijn gebaseerd op reële waarde. In paragraaf D.1 is de waardering van de activa opgenomen. De waardering van de technische voorzieningen is beschreven in paragraaf D.2. Ten slotte worden de overige passiva in paragraaf D.3 beschreven.

Aansluiting Solvency II balans met Dutch GAAP balans

Onderstaand overzicht bevat de verschillen tussen de Dutch GAAP jaarrekening en de Solvency II-cijfers die voornamelijk als gevolg van verschillen in waardering van de technische voorzieningen voortvloeien uit de Solvency II regelgeving.

De cijfers in de kolom jaarrekening in het onderstaande overzicht bestaan uit de samenvoeging van de cijfers van APG Groep N.V. enkelvoudig en de naar Dutch GAAP omgerekende jaarrekening van Loyalis Groep N.V.. De jaarrekening van APG Groep N.V. enkelvoudig alsmede de jaarrekening van Loyalis Groep N.V. zijn van een goedkeurende verklaring voorzien van de onafhankelijke accountant KPMG Accountants.

Daarnaast bevat het overzicht de verschillen tussen de Dutch GAAP jaarrekening en Solvency II-cijfers als gevolg van herclassificatie van de beleggingen. Dit verschil wordt veroorzaakt doordat in de Dutch GAAP jaarrekening bij de beleggingen de marktwaarden van de beleggingen worden getoond, terwijl in de Solvency II cijfers de Net Asset Value-waarden (NAV) zijn verwerkt om aansluiting te kunnen behouden met de Quantitative Reporting Templates (QRT's) van Solvency II. Hetzelfde geldt voor de liquide middelen, de overige vorderingen en overige schulden. De overige vorderingen / schulden en liquide middelen zijn uit de NAV-waarden van de beleggingen gehaald in de IFRS jaarrekening en apart gepresenteerd onder de afzonderlijke categorieën. In de Solvency II-cijfers is dit niet het geval.

Aansluiting Dutch GAAP balans met Solvency II balans

Activa (€ 1.000)	Jaarrekening	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II
Goodwill (1)	21.310	-200	-21.110	-
Latente belastingvordering (2)	120.904	-18.185	-64.027	38.692
Materiële vaste activa voor eigen gebruik (3)	1.189	-	-	1.189
Deelnemingen (4)	695.741	-	-487.144	208.597
Beleggingen (5)				
Aandelen	-	-	-	-
Obligaties	1.815.508	-	-	1.815.508
Beleggingsfondsen	321.705	-	-	321.705
Derivaten	34.069	-910	-	33.159
Beleggingen voor risico klant	985.148	4.174	-1	989.321
Totaal beleggingen	3.156.431	3.264	-1	3.159.694
Vorderingen (6)				
Vorderingen op verzekeringen	17.521	1.933	-1.824	17.630
Overige vorderingen	187.558	9.926	404	197.888
Vorderingen uit herverzekering	1.805	-	-	1.805
Aandeel herverzekeraars in technische voorzieningen	33.994	-	-4.488	29.506
Totaal vorderingen	240.878	11.859	-5.908	246.829
Liquide middelen (7)	387.283	-3.506	-	383.778
Totaal activa	4.623.736	-6.767	-578.190	4.038.779

Passiva (€ 1.000)	Jaarrekening	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II
Technische voorzieningen (8)				
Best estimate	-	-	2.625.156	2.625.156
Risk margin	-	-	112.082	112.082
Overige technische voorzieningen	2.999.934	108	-3.000.042	0
Totaal technische voorzieningen	2.999.934	108	-262.804	2.737.237
Overige voorzieningen (9)	83.357	-15.760	13.719	81.316
Verplichtingen (10)				
Schulden en overige verplichtingen	304.112	9.795	92.616	406.523
Negatieve derivaten	5.760	-910	-	4.850
Schulden en overige verplichtingen uit herverzekering	620	-	-	620
Totaal verplichtingen	310.493	8.885	92.616	411.994
Totaal passiva	3.393.783	-6.767	-156.469	3.230.547
Activa boven passiva	1.229.953	0	-421.721	808.232

Deze Solvency II rapportage van APG heeft betrekking op de enkelvoudige jaarrekening van APG Groep N.V. exclusief de deelnemingswaarde van Loyalis Groep N.V.. In plaats van deze deelnemingswaarde zijn de geconsolideerde cijfers van Loyalis Groep N.V. meegenomen in de Solvency II balans. Dit is conform de door DNB gestelde vereisten.

Reconciliatie Dutch GAAP eigen vermogen en Solvency II eigen vermogen

Voor een aansluiting tussen het eigen vermogen volgens de Dutch GAAP jaarrekening en Solvency II eigen vermogen wordt verwezen naar paragraaf E.1.4.

D.1 Activa

D.1.1 Waardering activa

De waardering van de activa geschiedt, voor zover niet anders vermeld, tegen reële waarde.

Activa worden opgenomen zodra het waarschijnlijk is dat toekomstige economische voordelen de onderneming zullen toekomen en het betreffende actief een betrouwbare en meetbare waarde heeft. Activa worden niet langer opgenomen zodra alle contractuele verplichtingen zijn ingelost en economische risico's en voordelen zijn overgedragen.

Voor cijfermatige verschillen tussen Dutch GAAP en Solvency II wordt verwezen naar de tabel opgenomen bij de inleiding van sectie D. en de onderstaande tabellen.

Goodwill (1)

Balanspost	Jaarrekening	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II
Goodwill (1)	21.310	-200	-21.110	-

Onder de goodwill is begrepen de bij de verwerving van een kapitaalbelang geïdentificeerde verzekeringsportefeuille en aangekochte software. De goodwill is op nihil gewaardeerd onder Solvency II-regelgeving.

Latente belastingvorderingen (2)

Balanspost	Jaarrekening	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II
Latente belastingvordering (2)	120.904	-18.185	-64.027	38.692

In de jaarrekening (Dutch GAAP) zijn latente belastingvorderingen opgenomen voor tijdelijke verschillen tussen de fiscale waarde van activa en verplichtingen en de boekwaarde in de jaarrekening daarvan. In deze post vindt, op grond van verrekenbaarheid met dezelfde partij, saldering plaats van latente belastingvorderingen en latente belastingverplichtingen. Deze saldering ad €18,4 miljoen is gepresenteerd onder de herrubricering.

De herwaardering heeft betrekking op de vennootschapsbelasting over het verschil tussen de Dutch GAAP vordering en de Solvency II vordering.

De belangrijkste tijdelijke verschillen vloeien voort uit:

- de waardering van beleggingen;
- de verwerking van wijzigingen in de assumpties van de berekening van verzekeringstechnische voorzieningen, met name in de te hanteren rentecurve.

Bij het berekenen van de latente belastingvorderingen en -verplichtingen wordt gebruik gemaakt van de belastingtarieven die gelden op balansdatum, dan wel waar op balansdatum reeds toe is besloten.

Geen latente belastingvorderingen (en -verplichtingen) worden opgenomen:

- voor tijdelijke verschillen die voortvloeien uit de eerste verwerking van goodwill;
- uit fiscaal niet-aftekbare goodwill;
- uit de eerste verwerking van activa of uit verplichtingen, met betrekking tot een transactie die geen fusie of overname betreft die daarnaast het commerciële noch het fiscale resultaat op het moment van de transactie beïnvloeden.

Als gevolg van verschillen in waardering van de verzekeringstechnische voorzieningen tussen Dutch GAAP en Solvency II ontstaan verschillen in de bepaling van de belastinglatentie tussen Dutch GAAP en Solvency II.

Uitgestelde belastingvorderingen vinden hun oorsprong geheel in tijdelijke verschillen tussen Solvency II en fiscale waarderingen ten aanzien van de waardering van technische voorzieningen en de activering van acquisitiekosten in fiscale balans.

Uitgestelde belastingsschulden komen geheel voort uit tijdelijke verschillen tussen Solvency II en fiscale waarderingen ten aanzien van de beleggingen en de egalisatiereserve.

Materiële vaste activa voor eigen gebruik (3)

Balanspost	Jaarrekening	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II
Materiële vaste activa voor eigen gebruik (3)	1.189	-	-	1.189

De materiële vaste activa hebben betrekking op inrichting en inventaris in de zin van aangekochte kunst alsmede informatie verwerkende apparatuur.

Deelnemingen (4)

Balanspost	Jaarrekening	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II
Deelnemingen (4)	695.741	-	-487.144	208.597

De herwaardering betreft het waarderen van de deelnemingen op Solvency II waarden zijnde € 413 miljoen voor de own funds berekening voor APG Asset Management op basis van de Markets in Financial Instruments Directive (MiFID).

De waardering van de overige deelnemingen vindt plaats door de waarde van het overschot van de activa ten opzichte van de passiva op te nemen, gebaseerd op de Solvency II waardering van deze deelnemingen. Dit heeft geleid tot een herwaardering van € 74 miljoen.

Beleggingen (5)

Balanspost	Jaarrekening	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II
Aandelen	-	-	-	0
Obligaties	1.815.508	-	-	1.815.508
Beleggingsfondsen	321.705	-	-	321.705
Derivaten	34.069	-910	-	33.159
Beleggingen voor risico klant	985.148	4.174	-1	989.321
Beleggingen (5)	3.156.431	3.264	-1	3.159.694

Deze balanspost betreft beleggingen die worden aangehouden door het verzekeringsbedrijf voor zowel eigen rekening als voor risico en rekening van polishouders.

De herrubricering bij de beleggingen zijn het gevolg van een andere indelingsvereiste voor producten waarbij de polishouder het risico loopt.

De aan- en verkopen van beleggingen worden verwerkt op de transactiedatum, dat wil zeggen de datum waarop de vennootschap zich verplicht tot aankoop of verkoop van de activa. Bij de eerste verwerking worden beleggingen gewaardeerd tegen reële waarde, zijnde de kostprijs van het verkregen actief. Transactiekosten worden verwerkt in de winst- en verliesrekening. De beleggingen worden tegen reële waarde gewaardeerd en waardeveranderingen worden verwerkt in de winst- en verliesrekening in de periode waarin deze optreden. Voor de waardering wordt gemaakt van de hiërarchie: gepubliceerde prijzen in actieve markten ('niveau 1'), waarderingsmethode met (significante) waarneembare marktvariabelen ('niveau 2') en waarderingsmethode zonder (significante) waarneembare marktvariabelen ('niveau 3').

Gepubliceerde prijzen in actieve markten ('niveau 1')

Voor reële waardebeoordeling op niveau 1 worden alleen genoteerde prijzen gehanteerd (niet aangepast) voor identieke activa en verplichtingen in actieve markten. Een actieve markt is een markt waar met voldoende frequentie en volume transacties plaatsvinden die op continue basis prijzen tot stand brengen. Voorbeelden zijn beursgenoteerde aandelen, obligaties en beleggingsfondsen in actieve markten.

Waarderingsmethode met (significante) waarneembare marktvariabelen ('niveau 2')

Voor reële waardebeoordeling op niveau 2 worden andere dan de genoteerde prijzen in niveau 1 gehanteerd die waarneembaar zijn voor het actief of verplichting, hetzij direct of indirect. Niveau 2 omvat de volgende input variabelen:

- Genoteerde prijzen voor vergelijkbare (dus niet identieke) activa/verplichtingen in actieve markten;
- Input variabelen anders dan genoteerde prijzen die waarneembaar zijn voor het actief met name gebaseerd op inkomsten, rentecurven en waarneembare marktgegevens (inkomsten zijn gebaseerd op loss adjusted cash flows op basis van gebruikelijke parameters zoals volatiliteit, vervroegde aflossing spreads, loss ratio, kredietrisico's en default percentages);
- Input variabelen die hoofdzakelijk afkomstig zijn uit of bevestigd worden door waarneembare marktgegevens door correlatie of andere middelen (markt-bevestigde inputs).

Voorbeelden van een actief of verplichting op niveau 2 zijn financiële instrumenten die worden gemeten met behulp van discounted cash flow modellen. De berekening is gebaseerd op verwachte inkomsten en de uit de markt waarneembare swap rente. Bij vastgoed- en infrastructuurbeleggingen wordt additioneel gemeten met behulp van in de markt waarneembare gegevens.

Waarderingsmethode zonder (significante) waarneembare marktvariabelen ('niveau 3')

Voor reële waardebepaling op niveau 3 wordt gebruik gemaakt van niet-waarneembare marktvariabelen voor het actief of verplichting. Niet-waarneembare inputvariabelen kunnen worden gebruikt voor zover waarneembare inputvariabelen niet beschikbaar zijn. Hierdoor kan op de rapportagedatum toch de reële waarde bepaald worden in situaties waarin sprake is van weinig of geen actieve markt voor het actief of verplichting. De waardering is dan gebaseerd op de beste inschatting van het management die de markt zou gebruiken om tot een waardering van het financieel instrument te komen. Voorbeelden zijn bepaalde private equity investeringen en private plaatsingen.

De meerderheid van de investeringen van het verzekeringsbedrijf wordt gewaardeerd op basis van genoteerde marktprijzen (niveau 1) of waarneembare marktgegevens (niveau 2). Slechts een klein deel van de totale activa is opgenomen tegen reële waarde gebaseerd op schattingen (niveau 3). Wanneer schattingen worden gehanteerd, zijn deze gebaseerd op bewijzen van onafhankelijke derde partijen dan wel de intern ontwikkelde modellen, waar mogelijk gekalibreerd tot op de markt waarneembare gegevens. Hoewel dergelijke waarderingen gevoelig zijn voor schattingen, wordt aangenomen dat het wijzigen van één of meer van de aannames naar redelijkerwijs mogelijke alternatieve veronderstellingen de reële waarde niet significant zal veranderen.

Vorderingen (6)

Balanspost	Jaarrekening	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II
Vorderingen (6)	240.878	11.859	-5.908	246.829

De herrubricering heeft voornamelijk betrekking op de voorziening dubieuze debiteuren die conform voorschrift in de Solvency II-cijfers onder de voorzieningen is opgenomen en in de jaarrekening bij de vorderingen is verantwoord. Tevens zijn de vorderingen betrekking hebbend op de beleggingen die in de jaarrekening zijn opgenomen in de rubriek beleggingen, op basis van Solvency II verantwoord onder deze rubriek.

De vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Na de eerste verwerking worden de vorderingen gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Deze waarde komt doorgaans overeen met de nominale waarde onder aftrek van een eventuele voorziening voor het risico van oninbaarheid.

Liquide middelen (7)

Balanspost	Jaarrekening	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II
Liquide middelen (7)	387.283	-3.506	0	383.778

De herrubricering van de liquide middelen wordt veroorzaakt door de liquide middelen uit hoofde van beleggingen. In de Solvency II-cijfers worden de gerelateerde liquide middelen op deze balanspost gepresenteerd.

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden en op te nemen bankdeposito's, andere zeer liquide korte termijn beleggingen met een oorspronkelijke looptijd van ten hoogste drie maanden of minder en daarnaast banktegoeden in beleggingspools. Rekening-courantschulden worden opgenomen onder de verplichtingen op de balans.

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde die gelijk is aan de reële waarde.

D.1.2 Onbeperkte garanties

APG beschikt niet over, al dan niet opgenomen in de balans, onbeperkte garanties.

D.1.3 Andere materiële activa buiten de balans

Alle buiten de balans opgenomen activa zoals erkend onder onder Solvency II zijn in het off-balance register opgenomen.

Door de vennootschap zijn ten behoeve van een aantal in de consolidatie betrokken dochterondernemingen zijn aansprakelijkheidsstellingen afgegeven zoals bedoeld in art. 2:403 BW en art. 2:408 BW. De aansprakelijkheidsstellingen hebben betrekking op APG Diensten BV, APG Rechtenbeheer NV, APG Deelnemingen NV en APG Service Partners BV.

D.2 Technische voorzieningen

Onderstaande tabel geeft de technische voorzieningen die zijn aanwezig bij de verzekeraar.

Technische voorzieningen (8)

Balanspost	Jaarrekening	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II
Best estimate	0	0	2.625.156	2.625.156
Risk margin	0	0	112.082	112.082
Overige technische voorzieningen	2.999.934	108	-3.000.042	0
Technische voorzieningen (8)	2.999.934	108	-262.804	2.737.237

De verdeling van de technische voorzieningen per entiteit en per branche is als volgt:

Entiteit/branche	Beste schatting	Risicomarge	Totaal
<i>Loyalis Leven</i>			
Verzekeringen met winstdeling	791.014	22.153	813.167
Aan indexen of beleggingen gekoppelde verzekeringen	995.801	5.356	1.001.157
Andere levensverzekeringen	126.822	32.238	159.060
Totaal Loyalis Leven	1.913.637	59.747	1.973.384
<i>Loyalis Schade</i>			
Inkomensbeschermingsverzekeringen	678.517	62.070	740.587
Krediet- en borgtochtverzekeringen	3.495	519	4.014
Herverzekeringsdeel voorzieningen Schade (opgenomen onder vorderingen)			29.507
Totaal Loyalis Schade	682.012	62.589	774.108
<i>Loyalis Groep</i>			
Risico marge		-10.255	-10.255
Totaal Loyalis Groep	-	-10.255	-10.255
Totaal Technische voorzieningen	2.595.649	112.081	2.737.237

Bij het verzekeringsbedrijf is de risicomarge met € 10,3 miljoen aangepast omdat het gecombineerd risico Leven en Schade lager is dan de optelling van de individuele risico's.

Voor de uitgebreide toelichting op de waardering van de technische voorzieningen wordt verwezen naar de op 22 mei 2017 gepubliceerde SFCR rapporten van Loyalis Leven (Solvabiliteitsverslag Leven 2016) respectievelijk Loyalis Schade (Solvabiliteitsverslag Schade 2016). Deze publicaties zijn te vinden op www.loyalis.nl.

D.3 Overige passiva

D.3.1 Waardering passiva

De waardering van de passiva geschiedt, voor zover niet anders vermeld, tegen reële waarde. Winsten worden toegerekend aan de periode waarin ze zijn gerealiseerd. Verliezen worden verantwoord in het jaar waarin ze voorzienbaar zijn.

Een verplichting wordt verantwoord zodra het waarschijnlijk is dat dit tot een uitstroom van middelen leidt als gevolg van afwikkeling van een bestaande verplichting en de waarde van de verplichting betrouwbaar vastgesteld kan worden.

Verplichtingen worden niet langer opgenomen zodra alle contractuele verplichtingen zijn ingelost en economische risico's en voordelen zijn overgedragen.

Voor cijfermatige verschillen tussen Dutch GAAP en Solvency II wordt verwezen naar D.1.1.

Voorziening pensioenverplichting, overige voorzieningen (9)

Balanspost	Jaarrekening	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II
Overige voorzieningen (9)	83.357	-15.760	13.719	81.316

De herrubricering heeft betrekking op de voorziening dubieuze debiteuren die in de jaarrekening onder Dutch GAAP is opgenomen aan de activazijde van de balans bij de vorderingen voor een bedrag van € 1,9 miljoen. Tevens is sprake van een bedrag aan overrente deling ter grootte van € 0,8 miljoen die in de jaarrekening wordt opgenomen onder de verplichtingen. Daarnaast is hier de herrubricering van de passieve belastinglatenties naar actieve belastinglatenties ad € 18,4 miljoen verwerkt.

De herwaardering (€ 13,8 miljoen) heeft betrekking op een bedrag van € 5,2 miljoen aan passieve belastinglatenties en het opnemen van de voorziening voor pensioenverplichtingen onder Solvency II van € 19 miljoen. Volgens Solvency II dient IAS 19 gebruikt te worden voor het waardering van pensioenen. APG heeft een actuariële berekening laten uitvoeren op basis waarvan de Solvency II waarde is bepaald op € 19 miljoen. Onder Dutch GAAP is geen voorziening opgenomen bij APG. Voor een toelichting hierop verwijzen wij naar het Jaarverslag van APG over 2016 welke te vinden is op www.apg.nl.

Verplichtingen (10)

Balanspost	Jaarrekening	Herrubricering	Herwaardering	Solvency II
Verplichtingen (10)	310.493	8.885	92.616	411.994

De herrubricering heeft met name betrekking op verplichtingen uit hoofde van beleggingen. In de Solvency II-cijfers worden de gerelateerde verplichtingen op deze balanspost gepresenteerd.

De herwaardering van € 91,6 miljoen betreft met name niet uit de balans blijvende verplichtingen aan leveranciers ter grootte van € 4,0 miljoen en het dividendvoorstel ter grootte van € 88,0 miljoen over 2016.

Alle schulden en overige verplichtingen zijn opgenomen tegen geamortiseerde kostprijs.

D.3.2 Voorwaardelijke verplichtingen

De Solvency II regelgeving schrijft voor dat alle voorwaardelijke verplichtingen worden opgenomen op de Solvency II balans. Dit heeft betrekking op zaken waar het bedrag niet betrouwbaar kan worden gemeten of wanneer een kans bestaat dat de verplichting leidt tot een vermindering van middelen.

Door de vennootschap zijn ten behoeve van een aantal in de consolidatie betrokken dochterondernemingen zijn aansprakelijkheidsstellingen afgegeven zoals bedoeld in art. 2:403 BW en art. 2:408 BW. De aansprakelijkheidsstellingen hebben betrekking op APG Diensten BV, APG Rechtenbeheer NV, APG Deelnemingen NV en APG Service Partners BV.

De solvabiliteitsratio omvat geen voorwaardelijke verplichtingen.

D.4 Alternatieve waarderingsmethoden

Van alternatieve waarderingsmethoden is sprake indien er geen marktnoteringen voor de betreffende balanspost bestaan. Dit geldt voor beleggingsposten waarvoor geen beursnoteringen gelden en voor de verzekeringsverplichtingen. De waarderingsmethoden van deze posten zijn reeds beschreven in onderdelen D.1 en D.2.

D.5 Overige informatie

Er is geen materiële overige informatie omtrent de waardering voor solvabiliteitsdoeleinden.

E. Kapitaal beheer

E.1 Eigen vermogen

E.1.1 Hoofdpijnen van het kapitaalbeleid

In het kapitaal- en dividendbeleid van APG zijn de hoofdpijnen uitgewerkt met betrekking tot de minimaal gewenste (norm)solvabiliteit. Onderstaand de essentiële punten van het kapitaal- en dividendbeleid van APG. De interne kapitaal-eisen worden in 2017 vastgesteld in samenhang met de ORSA.

Kapitaalbeleid

Het primaire doel van het kapitaalbeleid van APG is de instandhouding van een goede kredietwaardigheid en een gezonde solvabiliteit mede als ondersteuning van de verzekeringsactiviteiten. Uitgangspunt bij het kapitaalbeleid is dat alle bedrijfsactiviteiten uit eigen middelen gefinancierd worden waarmee voldaan wordt aan de wettelijke vereisten die daaraan worden gesteld.

Vereist kapitaal

Bij de berekening van het vereist kapitaal voor APG is rekening gehouden met het vereist kapitaal van APG Asset Management op basis van MiFID alsmede het vereist kapitaal van het verzekeringsbedrijf op basis van Solvency II. Daarnaast is vanuit groepspectief rekening gehouden met marktrisico, tegenpartijtegenpartijrisico en diversificatie binnen de APG. Het vereist kapitaal op basis van Solvency II voor APG bedraagt ultimo 2016 € 409 miljoen.

Beschikbaar kapitaal

De onder toezicht staande deelnemingen APG Asset Management (MiFID) en het verzekeringsbedrijf (Solvency II) worden in de berekening van het beschikbaar kapitaal meegeteld op de wijze die de wetgever voorschrijft. De overige deelnemingen alsmede de activa en passiva van APG enkelvoudig, zijn aangepast op basis van de Solvency II grondslagen. Deze aanpassingen hebben met name betrekking op de immateriële vaste activa, belastinglatenties en niet in de balans opgenomen verplichtingen.

Het beschikbaar kapitaal van APG bedraagt op basis van deze berekening ultimo 2016 € 808 miljoen na voorgesteld dividend (exclusief voorgesteld dividend bedraagt het beschikbaar kapitaal per ultimo 2016 € 896 miljoen). Het beschikbaar kapitaal is volledig op marktwaarden gebaseerd. Het kapitaal bestaat voor 95% uit Tier 1 kapitaal en voor 5% uit Tier 3 kapitaal (kapitaal uit actieve belastingposities).

Het beschikbare kapitaal wordt bepaald door het aanwezige kapitaal, rekening houdend met een maximaal Tier 3 kapitaal van 15%.

Kapitaal- en dividendbeleid

Het primaire doel van het kapitaalbeleid van APG is de instandhouding van een goede kredietwaardigheid en een gezonde solvabiliteit mede als ondersteuning van de verzekeringsactiviteiten. Uitgangspunt bij het kapitaalbeleid is dat alle bedrijfsactiviteiten uit eigen middelen gefinancierd worden waarmee voldaan wordt aan de wettelijke vereisten die daaraan worden gesteld.

Solvabiliteit

De normsolvabiliteit wordt uitgedrukt in de solvabiliteitsratio. De solvabiliteitsratio wordt berekend door het aanwezige eigen vermogen gedeeld door het vereiste kapitaal te vermenigvuldigen met 100%. Bij het berekenen van het vereiste kapitaal maakt APG gebruik van het Solvency II standaardmodel.

Over de solvabiliteit wordt periodiek gerapporteerd. Afhankelijk van het niveau van de (verwachte) solvabiliteit worden (verscherpte) maatregelen getroffen. De solvabiliteitsratio van APG bedraagt ultimo 2016 197% op basis van Solvency II. Exclusief voorgesteld dividend bedraagt de Solvency II-ratio ultimo 2016 219%.

Dividend

APG keert een regulier jaarlijks dividend uit aan zijn aandeelhouders, voor zover passend binnen het kapitaal- en dividendbeleid. Over 2016 is een dividend aan de aandeelhouders voorgesteld ter grootte van € 88 miljoen.

E.1.2 Eigen vermogen

Solvabiliteit

De solvabiliteit van APG bedraagt ultimo 2016 197%.

Solvabiliteit (€ 1.000)		31-12-2016
Beschikbaar eigen vermogen, waarvan		808.232
• Tier 1	769.540	
• Tier 3	38.692	
Solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR)		409.427
Solvabiliteitsratio		197%

Het beschikbaar vermogen bestaat volledig uit kernvermogen, zijnde volgestort aandeelkapitaal, agioreserve, wettelijke reserves en overige reserves. Het beschikbaar vermogen bestaat voor 5% uit Tier 3 kapitaal, zijnde vermogen uit netto belastingposities.

Verloop van het beschikbaar vermogen

2016 is het eerste jaar waarover APG volgens Solvency II rapporteert.

Dividenduitkering

Over 2016 is een dividend voorgesteld ter grootte van € 88 miljoen. Gedurende 2017 is dit bedrag uitbetaald aan de aandeelhouders van APG. Voor een nadere toelichting over het dividendbeleid wordt verwezen naar paragraaf E.1.1.

Afslag Tier 3 kapitaal

APG kent per ultimo 2016 een latente belastingvordering die onder Solvency II als Tier 3 kapitaal wordt aangemerkt. Het Tier 3 vermogen is begrensd tot maximaal 15 % van de SCR.

In onderstaande tabel is de ontwikkeling op de afslag van deze kapitaalscomponent weergegeven:

Afslag latente belastingvordering (€1000)	31-12-2016
Latente belastingvordering	38.692
Maximaal Tier 3	61.414
Afslag latente belastingvordering	0

Lagere waardering technische voorzieningen

Voor een nadere toelichting op deze ontwikkeling wordt verwezen naar sectie D.2.

Totaalresultaat

Voor een nadere samenstelling van het totaalresultaat wordt verwezen naar het jaarverslag van APG over 2016.

E.1.3 Het bedrag van het kernvermogen dat voor de dekking van het minimumkapitaalvereiste in aanmerking komt, ingedeeld per Tier

Minimumkapitaalvereiste (MCR)

De MCR wordt door middel van een procentueel criterium afgeleid van de SCR en is begrensd in een bandbreedte van 25% tot 45% van de SCR. De berekening van APG conform de Solvency II regelgeving leidt tot een MCR van 25%.

Vermogen voor dekking van de MCR

Vermogen voor dekking van de MCR (€1000)	31-12-2016
Beschikbaar eigen vermogen (tier 1)*	769.540
Minimumkapitaalvereiste (MCR) 25% van SCR	102.357
Ratio	752%

* Voor de MCR wordt Tier 3 vermogen niet meegeteld.

E.1.4 Verschil tussen het in de jaarrekening opgenomen aandelenkapitaal en het positieve verschil van activa ten opzichte van verplichtingen

De materiële verschillen in waardering tussen de jaarrekening volgens Dutch GAAP-standaarden en de waardering volgens Solvency II alsmede een toelichting hierop, zijn opgenomen in de tabellen luiden als volgt:

Reconciliatie Dutch GAAP eigen vermogen en Solvency II vermogen

Reconciliatie Dutch GAAP eigen vermogen en Solvency II vermogen (€1.000)	31-12-2016
Eigen vermogen Dutch Gaap (A)	1.229.953
Correctie immateriële vaste activa APG Groep	-21.110
Effecten belastinglatentie	-64.027
Correctie waarde deelnemingen van SII waardering	-487.144
Correctie waarde vorderingen	-5.908
Correctie waarde technische voorzieningen	262.804
Correctie overige voorzieningen	-13.719
Schulden en overige verplichtingen	-92.616
Totale correctie Sovency (B)	-421.721
Beschikbaar eigen vermogen SII (A-B)	808.232

De materiële verschillen in waardering tussen de jaarrekening volgens Dutch GAAP en die volgens Solvency II alsmede een toelichting hierop, zijn opgenomen in de tabellen bij sectie D.

E.2 Solvabiliteitskapitaalvereiste en minimumkapitaalvereiste

Algemeen

Deze paragraaf geeft inzicht in het solvabiliteitskapitaalvereiste en het minimumkapitaalvereiste per 31 december 2016.

SCR en MCR APG Groep (€ 1.000)	31-12-2016
SCR Loyalis	270.397
Toevoeging: marktrisico APG	5.990
Toevoeging: Tegenpartijrisico APG	13.825
Diversificatie APG Groep	-9.885
Toevoeging: Verliescompensatievermogen van uitgestelde belastingen APG	-900
Solvabiliteitsbeslag APG Asset Management	130.000
Solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR) APG Groep	409.427
Minimumkapitaalvereiste (MCR) APG Groep	102.357

E.3 Gebruik van de ondermodule aandelenrisico op basis van looptijd bij de berekening van solvabiliteitskapitaal

Dit is niet van toepassing op APG.

E.4 Verschillen tussen de standaard formule en het gebruikte interne model

Dit is niet van toepassing op APG.

E.5 Niet-naleving van het minimumkapitaalvereiste en niet-naleving van het solvabiliteitskapitaalvereiste

APG leeft zowel het minimumkapitaalvereiste als het solvabiliteitskapitaalvereiste na. Indien onverhoopt een situatie ontstaat waarin naleving niet plaatsvindt, neemt APG de maatregelen die in zijn kapitaal- en dividendbeleid vastliggen.

Over de solvabiliteit wordt periodiek gerapporteerd. Afhankelijk van het niveau van de (verwachte) solvabiliteit worden (verscherpte) maatregelen getroffen. De solvabiliteitsratio van APG bedraagt ultimo 2016 197% op basis van Solvency II. Exclusief voorgesteld dividend bedraagt de Solvency II-ratio ultimo 2016 219%.

APG monitort haar kapitaalpositie en de ontwikkeling van de solvabiliteitsratio's, alsmede de kapitaalpositie en ontwikkeling van de solvabiliteitsratio's van haar dochters. Eventuele te nemen maatregelen worden besproken in de risicocommissie en ter goedkeuring voorgelegd aan de raad van commissarissen.

APG voldoet in 2016 op groeps- en bedrijfsonderdeelniveau aan de (minimale) externe kapitaaleisen om onder de huidige en toekomstige omstandigheden de risico's het hoofd te bieden. De interne kapitaaleisen worden in 2017 vastgesteld in samenhang met de ORSA.

E.6 Overige informatie

APG heeft geen andere materiële informatie over zijn kapitaalbeheer.

Quantitative Reporting Templates (QRT's)

De openbare QRT's zijn te vinden op de website van APG, www.apg.nl.

Afkortingenlijst

ABP	Stichting pensioenfonds ABP
ALM	Asset liability management
APG	APG Groep
ARC	Audit & Risk Committee
BW	Burgerlijk wetboek
CEO	Chief Executive Officer (directievoorzitter)
CFRO	Chief Financial & Risk Officer (directeur Finance & Risk Management)
DNB	De Nederlandsche Bank
EER	Europese Economische Ruimte
EIOPA	European insurance and occupational pensions authority (Europese toezichthouder)
GIA	Group internal audit
GRC	Group Risk & Compliance
IAS	International accounting standards
IFRS	International financial reporting standards
LGD	Loss given default
MCR	Minimum Capital Requirement (minimumkapitaalvereiste)
NAV	Net Asset Value
OECD	Organisation for economic cooperation and development (Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling)
ORSA	Own Risk and Solvency Assessment
PE	Permanente Educatie
PPI	Premie Pensioen Instelling
QRT	Quantitative Reporting Template
RMC	Risk Management Committee
RR	Risk Rating
RSA	Risk Self Assessment
RSR	Regulatory Supervisory Report
SII	Solvency II
SCR	Solvency Capital Requirement (solvabiliteitskapitaalvereiste)
SFCR	Solvency & Financial Condition Report
RSR	Regulatory Supervisory Report
UBO	Ultimate Beneficial Owner
VPB	Vennootschapsbelasting
Wbfo	Wet beloningsbeleid financiële ondernemingen
Wft	Wet op het financieel toezicht
Wwft	Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme